

Χριστιανική Στέγη Φωκίδος – Ἀμφισσα
Ἑκδηλώσεις Ὀρησκευτικοῦ Περιεχομένου – Χειμῶνας 2025 - 2026

Αἴθουσα Ἑκδηλώσεων Χριστιανικῆς Στέγης Φωκίδος

Τετάρτη, 19 Νοεμβρίου 2025 - Ὡρα, 17.30 μμ

Ὁμιλία Μουσικοθεολογική - Ὁμιλητής Κων/νος Χαρίλ. Καραγκούνης

«Ἡ ἱερὰ Ψαλμωδία ὡς προσφορὰ Λατρείας στὸν Ἅγιο Τριαδικὸ Θεό»

*«Εὐξασθε μὲν γὰρ καὶ ἐπὶ τῆς οἰκίας δυνατὸν,
οὕτω δὲ εὐξασθαι ὡς ἐπὶ τῆς Ἑκκλησίας, ἀδύνατον..
ὅπου βοή πρὸς τὸν Θεὸν ὁμοθυμαδὸν ἀναπέμπεται.»*

[Ἰωάννης Χρυσόστομος, PG 48, 725]

Α΄. Προσφωνήσεις

- Πανοσιολογιώτατοι καὶ Αἰδεσιμολογιώτατοι Πατέρες τοῦ ἱεροῦ Κλήρου τῆς Μητροπόλεως Φωκίδος, εὐλογεῖτε! Παρακαλῶ γιὰ τὶς εὐχές σας!
- Ἀξιότιμε κ. Πρόεδρε, κ. Ἡρακλῆ, καὶ ἀξιότιμα Μέλη τοῦ Δ.Σ. τῆς Χριστιανικῆς Στέγης Φωκίδος· σᾶς εὐχαριστῶ πολὺ γιὰ τὴν μεγάλη τιμὴ νὰ με καλέσετε σὲ αὐτὴ τὴν ἐκδήλωση!
- Ἀξιότιμοι κ.κ. Ἐπίσημοι καὶ ἐπισήμως προσκεκλημένοι,
- ἀξιότιμες κυρίες, ἀξιότιμοι κύριοι, εἶναι τιμὴ μου ἡ παρουσία ὅλων σας. Σᾶς εὐχαριστῶ!

Β΄. Τὸ θέμα τῆς Ὁμιλίας μου

Ὅπως θὰ ἔχετε δεῖ καὶ στὴν ἀνακοίνωση γιὰ τὴν ἀποψινὴ ἐκδήλωση, τὸ θέμα τῆς ὁμιλίας μου εἶναι ἰδιαίτερος εἰδικός. Ἀφορᾷ τὴν ἱερὰ Ψαλμωδία, τὴν ὁποία προσφέρουμε στὸν Ἅγιο Τριαδικὸ Θεὸ κατὰ τὶς λατρευτικὲς πράξεις τῆς Ἑκκλησίας μας, δηλαδή, στὶς ἱερές μας Ἀκολουθίες καὶ στὰ Μυστήρια, ἐκ τῶν ὁποίων ὕψιστο, σπουδαιότερο, ζωτικῆς καὶ σωτηριώδους σημασίας εἶναι αὐτὸ τῆς θείας Εὐχαριστίας κατὰ τὴν θεία Λειτουργία.

Δὲν ἔχω πρόθεση νὰ ἀναφερθῶ σὲ εἰδικές τεχνικὲς λεπτομέρειες, ποὺ ἀφοροῦν τὴν λεγόμενη Βυζαντινὴ Μουσική, γιὰ τὸ πῶς ψάλλεται, πόσοι καὶ ποιοὶ εἶναι οἱ Ἦχοι τῆς καὶ οἱ Κλίμακες τῆς καὶ τὰ παρόμοια μουσικοθεωρητικὰ ζητήματα. Τὸ στοίχημά μου ἀπόψε εἶναι νὰ ἐπιτύχω, αὔριο πρῶτ' - πρῶτ' ὅλοι σας νὰ ἀρχίσετε νὰ ψάχνετε τρόπους, ὥστε νὰ ἀσχοληθεῖτε καὶ νὰ μάθετε τὴν Ψαλτικὴν μας Τέχνην, ἀσχέτως πρὸς τὴν ἡλικία σας, τὶς ἐπαγγελματικὲς σας δραστηριότητες ἢ καὶ

τὸ ἐπίπεδο τῶν γραμματικῶν σας γνώσεων. Θέλω, δηλαδή, μέσα ἀπὸ τὴν Ὀμιλία μου, νὰ φανεῖ ἡ σπουδαιότητα τῆς Ψαλμωδίας στὸν λατρευτικὸ βίον τῶν πιστῶν καὶ νὰ γίνῃ ξεκάθαρο, ὅτι τὸ νὰ προσφέρουμε τὴν Λατρεία μας στὸν Ἅγιο Τριαδικὸ Θεὸ μὲ τὴν συνοδεία μουσικῆς δὲν εἶναι μία τυχαία ἐπιλογή, τὴν ὁποία ἔκαναν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, προκειμένου οἱ πιστοὶ νὰ μαζεύονται στοὺς Ναοὺς μὲ χαρὰ καὶ λαχτάρια, νὰ τέρπονται, νὰ μὴ κουράζονται καὶ νὰ μὴ βαριοῦνται. Ἀλλὰ θέλω νὰ γίνῃ ἀπολύτως σαφές, ὅτι εἶναι Θέλημα τοῦ Κυρίου ἡ Ψαλμωδία κατὰ τὴν Λατρεία Του, ὅτι ἡ Μουσικὴ εἶναι δικό Του δημιούργημα, ὅτι εἶναι ἀγαθὸ δημιούργημα, ἐφόσον ὁ Πανάγαθος Θεὸς μόνον ἀγαθὰ καὶ τίποτε κακὸ δὲν προσφέρει, καὶ ὅτι ὁ Θεὸς δημιούργησε τὴν Μουσικὴ γιὰ νὰ φανερώσῃ καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο τὴν Σοφία του, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ βοηθήσῃ τὸν λαὸ του στὴν προσπάθειά του γιὰ Σωτηρία.

Πατέρες καὶ ἀδελφοί μου, εἶμαι ἀπολύτως πεπεισμένος ὅτι, ἂν κανεὶς κατανοήσῃ καλὰ ὅσα μόλις ἀνέφερα, ὅχι μόνο θὰ θελῇ νὰ μάθῃ Ψαλτική, ἀλλὰ καὶ δὲν θὰ μείνῃ ἀπλῶς στὴν ἐπιθυμία· θὰ σπεύσῃ νὰ βρεῖ τρόπους νὰ τὴν μελετήσῃ καὶ νὰ τὴν μάθῃ κατὰ τὸ μέτρο τῆς δυνάμεώς του.

Καὶ μὴ νομίζετε ὅτι, τὸ νὰ μάθῃ κανεὶς νὰ ψάλλῃ τὸν Κύριο, ἀφορᾷ μόνο μία μικρὴ ἐκλεκτὴ μερίδα ταλαντούχων καὶ καλίφωνων ἀνδρῶν, πὺ θέλουν νὰ γίνουν Ψάλτες ἢ Κληρικοί. Ἀντίθετα. Λέγει ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος¹: «Ἐπὶ τῆς μελωδίας ταύτης, καὶ **γεγηρακώς** τις ἦ, καὶ **νέος**, καὶ **δασύφωνος**, καὶ **ῥυθμοῦ παντὸς ἄπειρος**, οὐδὲν ἔγκλημα γίνεται. Τὸ γὰρ ζητούμενον ἐνταῦθα, **ψυχὴ νήφουσα, διεγερμένη διάνοια, καρδία κατανενυγμένη, λογισμὸς ἐρρώμενος, συνειδὸς ἐκκεκαθαρμένον**. Ἐὰν ταῦτα ἔχων εἰσέλθῃς εἰς τὸν ἅγιον τοῦ Θεοῦ χορὸν, παρ' αὐτὸν δυνήσῃ στήναι τὸν **Δαυΐδ**.» Δηλαδή, ὅλοι μποροῦν νὰ ψάλλουν, ἀρκεῖ νὰ τὸ θελήσουν μὲ ὅλο τους τὸ «εἶναι» καὶ νὰ ἀγαπήσουν τὸν Κύριο.

Γ'. Ἀνάπτυξη τοῦ θέματος τῆς Ὀμιλίας μου

Ἀλλὰ, αὐτὰ καλὰ τὰ εἶπα. Τώρα, πρέπει καὶ νὰ τὰ τεκμηριώσω. Πρέπει νὰ ἀποδείξω, ὅτι ἔτσι ἔχουν τὰ πράγματα. Ἀπ' ἐδῶ καὶ κάτω, λοιπόν, παρακαλῶ γιὰ τὴν ἀκόμη μεγαλύτερη προσοχή σας. Τέρμα στὰ δικά μου λόγια. Τώρα θὰ μᾶς μιλήσουν ἡ Ἁγία Γραφή καὶ οἱ ἅγιοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας.

α') Πρῶτο ζήτημα: Πότε δημιουργήθηκε ἡ Μουσική;

Ἀλήθεια, ἔχετε ἀναρωτηθεῖ ποτέ, πότε καὶ ποιὸς ἐπινόησε τὴν Μουσική; Ἄς προσπαθήσουμε νὰ ἀπαντήσουμε ἀρχικῶς σὲ αὐτὸ τὸ ἐρώτημα. Ἐφόσον δεχόμαστε ὅτι ἡ Ἁγία Γραφή εἶναι θεόπνευστη, ἂς ἀναζητήσουμε στὴν Γραφή τὴν ἀπάντηση στὸ ἐρώτημά μας:

¹ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, *Εἰς τὸν ΜΑ' Ψαλμόν*. «Ὁν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἑλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων.» Καὶ τίνος χάριν ὁ ψαλμὸς εἰς τὸν βίον εἰσενεχθεὶς μετ' ὧδῆς ψάλλεται. Καὶ περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ μακροθυμίας. PG 55, 158 β'.

- i. Από την ίδια την Αγία Γραφή, αγαπητοί μου, γνωρίζουμε, ότι ή δημιουργία Πολιτισμοῦ υπῆρξε μεταπτωτικό φαινόμενο καὶ προῆλθε ἀπὸ τὴν γενιὰ τοῦ ἀδελφοκτόνου Κάιν, ὅταν αὐτὴ λησμόνησε τελείως τὸν Δημιουργό της. Ὁμως, ὁ Τριαδικὸς Θεὸς ἀπὸ φιλανθρωπία «προνόησε» νὰ ἐφοδιάσει τὸν ἄνθρωπο μὲ τὰ δεδομένα ἐκεῖνα τοῦ «κατ' εἰκόνα», τὰ ὅποια θὰ ἐπέτρεπαν («κατὰ παραχώρηση») δημιουργία Πολιτισμοῦ στοὺς ἀπογόνους τοῦ Κάιν, γιὰ νὰ παρηγοροῦν καὶ νὰ βελτιώνουν τὸν μεταπτωτικό τους βίον καὶ νὰ παλεύουν, μέσα ἀπὸ τίς νέες συνθήκες, γιὰ τὴν σωτηρία τους. Ἄς δοῦμε αὐτὸ τὸ κύμα δημιουργίας Πολιτισμοῦ μέσα ἀπὸ τὸ βιβλίο τῆς Γενέσεως²: «¹⁷ Καὶ ἔγνω Κάιν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκε τὸν Ἐνῶχ. Καὶ ἦν οἰκοδομῶν πόλιν (ὁ Κάιν) καὶ ἐπωνόμασε τὴν πόλιν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, Ἐνῶχ. ¹⁸ Ἐγεννήθη δὲ τῷ Ἐνῶχ Γαϊδάδ, καὶ Γαϊδάδ ἐγέννησε τὸν Μαλελεήλ, καὶ Μαλελεήλ ἐγέννησε τὸν Μαθουσάλα, καὶ Μαθουσάλας ἐγέννησε τὸν Λάμεχ. ¹⁹ Καὶ ἔλαβεν ἑαυτῷ Λάμεχ δύο γυναῖκας, ὄνομα τῇ μιᾷ Ἀδά, καὶ ὄνομα τῇ δευτέρᾳ Σελλά. ²⁰ Καὶ ἔτεκεν Ἀδὰ τὸν Ἰωβήλ. οὗτος ἦν πατὴρ οἰκούντων ἐν σκηναῖς κτηνοτρόφων. [...] ²² Σελλά δὲ καὶ αὐτὴ ἔτεκε τὸν Θόβελ, καὶ ἦν σφυροκόπος χαλκεὺς χαλκοῦ καὶ σιδήρου.» ³ Ἀνάμεσα σὲ αὐτὰ ἀναφέρεται καὶ τὸ ἐξῆς ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ θέμα μας ⁴: «²¹ Καὶ ὄνομα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ (τοῦ Ἰωβήλ) Ἰουβάλ. οὗτος ἦν ὁ καταδείξας ψαλτήριον καὶ κιθάραν.» Αὐτὴ εἶναι ἡ πρώτη ἀναφορὰ τῆς Αγ. Γραφῆς στὴν Μουσική, ὅτι ἓνας ἀπόγονος τοῦ Κάιν, ποὺ ὀνομαζόταν Ἰουβάλ, εἶναι ὁ πρῶτος ποὺ κατασκεύασε τὰ μουσικὰ ὄργανα Ψαλτήριον καὶ Κιθάρα.
- ii. Ἀλλὰ, τώρα πρέπει νὰ ὑποθέσουμε ὅτι αὐτὸς ὁ Ἰουβάλ ἐπινόησε καὶ τὴν Μουσική; Ὁχι, αγαπητοί μου. Ὁ Ἰουβάλ ἐπινόησε μόνο δύο ὄργανα. Ἡ Μουσική προϋπῆρχε. Πῶς τὸ ξέρουμε; Τεκμηριώνεται πάλι ἀπὸ τὴν Αγ.Γραφή, στὸ βιβλίο τοῦ Ἰώβ, μὲ τὴν περίφημη μαρτυρία τοῦ ἀψευδοῦς στόματος τοῦ Θεοῦ (συγκεκριμένα τοῦ Θεοῦ Λόγου), ὁ Ὅποιος ἀποκαλύπτει στὸν πολυάθλο Ἰώβ τὸ ἐξῆς γεγονός: «Ὅτε ἐγενήθησαν ἄστρα ἤνεσάν με φωνὴ μεγάλη πάντες ἄγγελοί μου.»⁵ Μὲ αὐτὴ τὴν σύντομη φράση, ὁ Κύριος ἐμπιστεύθηκε στὸν Ἰώβ ὅτι οἱ ἅγιοι Ἄγγελοι προϋπῆρχαν τῆς Κτιστῆς Δημιουργίας καὶ παρακολούθησαν ὡς θεατές, μὲ θαυμασμό, τὴν κτίση τῶν ἄστρων (τοῦ σύμπαντος) ἀπὸ τὸν Τριαδικὸ Θεό, καὶ ἀπὸ τὸν θαυμασμό τους ἔβγαλαν ἀβίαστα μεγάλη φωνή. Ἡ φωνὴ τους ἦταν φωνὴ αἰνέσεως καὶ ἐπευφημίας τοῦ Δημιουργοῦ, φωνὴ δοξολογική, ἐξομο-

² Γένεσις, δ' 17 - 23.

³ Ἰωάννης Κολιτσάρας, *Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη*, ἔκδοση Ἀδελφότητος ΖΩΗ, (κατὰ τοὺς Ο'), μὲ τὴν ὑπ' ἀριθμ. 225 / 1928 ἔγκριση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ τὴν ὑπ' ἀριθμ. 3293 / 19.5.1928 ἔγκριση τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τόμος Α', σελ. 21.

⁴ Γένεσις, δ' 21.

⁵ Ἰώβ, λη' 7.

λογητική· ἦταν φωνή μελωδική· ἦταν, λοιπόν, μέλος - Μουσική. Συνεπῶς, ὅταν ὁ Πατήρ, δι' Υἱοῦ, ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι δημιουργήσῃ τοὺς ἀγίους Ἀγγέλους δημιουργήσῃ καὶ τὸ φυσικὸ φαινόμενο τοῦ ἤχου, ἐπομένως καὶ τὴν δυνατότητα τῆς Μουσικῆς.

- iii. Τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ἤχος δημιουργήθηκε πρὸ τῆς Δημιουργίας τῶν κτιστῶν ὄντων ἐξηγεῖ καὶ τεκμηριώνει θεολογικῶς, γιατί ἡ Μουσική (ὄχι, φυσικά, ἡ Μουσική ὅπως τὴν γνωρίζουμε καὶ τὴν χρησιμοποιοῦμε ἐμεῖς σήμερα) θὰ εἶναι ἡ μόνη Τέχνη, ἡ ὁποία θὰ διατηρηθεῖ αἰωνίως στὴν Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Ἡ Δοξολόγησις τοῦ Ἀγίου Τριαδικοῦ Θεοῦ, ποὺ εἶναι τὸ αἰώνιο καὶ ἀκατάπαυστο ἔργο τῶν ἁγίων Ἀγγέλων, θὰ εἶναι καὶ τὸ αἰώνιο καὶ ἀκατάπαυστο ἔργο ὅλων τῶν σεσωσμένων Πολιτῶν τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν.
- iv. Πῶς, ὅμως, γνωρίζουμε, ὅτι οἱ ἅγιοι Ἀγγελοι ὑμνοῦν ἀκατάπαυστα τὸν Θεό; Μᾶς τὸ ἀποκάλυψαν καὶ οἱ Προφῆτες τῆς Π.Δ. καὶ οἱ μετὰ Χριστὸν ἅγιοι τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπὶ παραδείγματι, ὁ Ἡσαΐας⁶ μαρτυρεῖ πῶς ἡ αἴνεσις τοῦ Κυρίου ἀπὸ τοὺς Ἀγγέλους γίνεται μὲ ἤχο καὶ φωνή. Λέγει: «¹Καὶ ἐγένετο τοῦ ἐνιαυτοῦ οὗ ἀπέθανεν Ὁζίας ὁ βασιλεύς, εἶδον τὸν Κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου καὶ πλήρης ὁ οἶκος τῆς δόξης αὐτοῦ ²καὶ Σεραφὶν εἰστήκεισαν κύκλῳ αὐτοῦ ἐξ πτέρυγες τῶ ἐνὶ καὶ ἐξ πτέρυγες τῶ ἐνὶ καὶ ταῖς μὲν δυσὶν κατεκάλυπτον τὸ πρόσωπον καὶ ταῖς δυσὶν κατεκάλυπτον τοὺς πόδας καὶ ταῖς δυσὶν ἐπέταντο, ³καὶ ἐκέκραγον ἕτερος πρὸς τὸν ἕτερον καὶ ἔλεγον· ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, Κύριος Σαβαώθ, πλήρης πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ.»
- Μήπως τὸ ὄραμα τοῦ Ἡσαΐου ἦταν κανένα ἀποκύημα τῆς φανατασίας του; Ὁχι, βέβαια. Τὰ ἴδια ὁράματα εἶδαν καὶ ἄλλοι Προφῆτες (π.χ. ὁ Ἰεζεκιήλ) καὶ πολλοὶ ἅγιοί μας (π.χ. ὁ Ἅγιος Θεοφόρος Ἰγνάτιος καὶ ὁ Ἅγιος Ἀνδρέας ὁ διὰ Χριστὸν Σαλός). Μήπως, κάτι ἀνάλογο δὲν μαρτυρεῖται καὶ στὸ βιβλίον τῆς Ἱερᾶς Ἀποκαλύψεως ἀπὸ τὸν Ἰωάννη;⁷ «¹¹Καὶ εἶδον καὶ ἤκουσα ὡς φωνὴν ἀγγέλων πολλῶν κύκλῳ τοῦ θρόνου καὶ τῶν ζώων καὶ τῶν πρεσβυτέρων, καὶ ἦν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν μυριάδες μυριάδων καὶ χιλιάδες χιλιάδων, ¹²λέγοντες φωνῇ μεγάλῃ· Ἄξιόν ἐστι τὸ ἄρνιον τὸ ἐσφαγμένον...»

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ:

- Ὁ Κύριος ποὺ δημιουργήσῃ τοὺς Ἀγγέλους ἱκανοὺς νὰ Τὸν ὑμνοῦν, ἔδωκε καὶ σὲ ἐμᾶς τοὺς ἀνθρώπους αὐτὴ τὴν ὑψίστη δωρεά, τὴν Ψαλμωδία, γιὰ νὰ μιμούμαστε τοὺς Ἀγγέλους.
- Δὲν ἔχει ἀνάγκη ὁ ἀνενδεὴς καὶ ἀπαθὴς Θεὸς ἀπὸ τὸ νὰ δοξολογεῖται, ἀλλ' ἡ ἀγάπη Του δίδει αὐτὴ τὴν τιμὴ σ' ἐμᾶς, ὥστε νὰ ἀξιωνόμαστε νὰ Τὸν λατρεύουμε διὰ τῆς Ψαλμωδίας καί, ἐν τέλει, πάλι διὰ τῆς Ψαλμωδίας, νὰ ἀξιώθοῦμε καὶ τῆς σωτηρίας μας.

⁶ Ἡσαΐας, ζ' 1 - 4.

⁷ Ἀποκάλυψις, ε' 11 - 12.

- “Όμως, ἐμεῖς οἱ χριστιανοὶ ἀρνούμαστε αὐτὴ τὴν τιμὴ, Προτιμοῦμε μὲ τὶς φωνές μας καὶ τὴν κάθε εἵδους κοσμικὴ μουσικὴ νὰ ὑμνοῦμε τὸν Διάβολο καὶ τὰ ὄργανά του, ἀντὶ δὲ νὰ λατρεύουμε τὸν Κτίστη μας, λατρεύουμε τὰ κτίσματά Του.

β') Δεύτερο ζήτημα: Πῶς χρησιμοποίησε ὁ Θεὸς τὴν Μουσική;

Στὸ προηγούμενο ζήτημα εἶδαμε πῶς οἱ Ἄγγελοι καὶ οἱ ἄνθρωποι ἔλαβαν τὴν δωρεὰ τῆς Ψαλμωδίας ἀπὸ τὸν Κύριο καὶ Τοῦ τὴν ἀντιπροσφέρουν ὑμνητικῶς, δοξολογικῶς, εὐχαριστιακῶς καὶ -μὲ μία λέξη- λατρευτικῶς. Στὸ δεύτερο ζήτημα, τώρα, θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ τὸ ἐρώτημα: Ἄραγε, ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς χρησιμοποιεῖ τὴν Μουσική; Καὶ ἂν ναί, πῶς; Πηγὴ μας θὰ εἶναι καὶ πάλι ἡ Ἁγία Γραφή.

- i. Διαβάζουμε, Πατέρες καὶ ἀδελφοί μου στὸ Δευτερονόμιο⁸: «¹⁴ Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωυσὴν· ἰδοὺ ἐγγίκασιν αἱ ἡμέραι τοῦ θανάτου σου· κάλεσον Ἰησοῦν καὶ στήτε παρὰ τὰς θύρας τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, καὶ ἐντελοῦμαι αὐτῷ. Καὶ ἐπορεύθη Μωυσῆς καὶ Ἰησοῦς εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, καὶ ἔστησαν παρὰ τὰς θύρας τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου.¹⁵ Καὶ κατέβη Κύριος ἐν νεφέλῃ καὶ ἔστη παρὰ τὰς θύρας τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, καὶ ἔστη ὁ στύλος τῆς νεφέλης παρὰ τὰς θύρας τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου.¹⁶ Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωυσὴν· ἰδοὺ σὺ κοιμᾷ μετὰ τῶν πατέρων σου, καὶ ἀναστὰς οὗτος ὁ λαὸς ἐκπορνεύσει ὀπίσω θεῶν ἄλλοτρίων τῆς γῆς, εἰς ἣν οὗτος εἰσπορεύεται, καὶ καταλείψουσίν με καὶ διασκεδάσουσι τὴν διαθήκην μου, ἣν διεθέμην αὐτοῖς. [...] ¹⁹ καὶ νῦν γράψατε τὰ ρήματα τῆς ὥδῆς ταύτης καὶ διδάξατε αὐτὴν τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ καὶ ἐμβαλεῖτε αὐτὴν εἰς τὸ στόμα αὐτῶν, ἵνα γένηταί μοι ἡ ὥδῃ αὕτη κατὰ πρόσωπον μαρτυροῦσα ἐν υἱοῖς Ἰσραὴλ.²⁰ εἰσάξω γὰρ αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν, ἣν ὥμοσα τοῖς πατράσιν αὐτῶν δοῦναι αὐτοῖς, γῆν ρέουσαν γάλα καὶ μέλι, καὶ φάγονται καὶ ἐμπλησθέντες κορήσουσι· καὶ ἐπιστραφήσονται ἐπὶ θεοὺς ἄλλοτρίους καὶ λατρεύουσιν αὐτοῖς καὶ παροξυνούσιν με καὶ διασκεδάσουσι τὴν διαθήκην μου.²¹ καὶ ἀντικαταστήσεται (θὰ σταθεῖ ἀπέναντί τους) ἡ ὥδῃ αὕτη κατὰ πρόσωπον μαρτυροῦσα, οὐ γὰρ μὴ ἐπλησθῇ ἀπὸ στόματος αὐτῶν καὶ ἀπὸ στόματος τοῦ σπέρματος αὐτῶν· ἐγὼ γὰρ οἶδα τὴν πονηρίαν αὐτῶν, ὅσα ποιοῦσιν ὥδε σήμερον πρὸ τοῦ εἰσαγαγεῖν με αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν, ἣν ὥμοσα τοῖς πατράσιν αὐτῶν.²² καὶ ἔγραψε Μωυσῆς τὴν ὥδην ταύτην ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ καὶ ἐδίδαξεν αὐτὴν τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ.» Τί συμπεραίνουμε ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἀπόσπασμα, ἀγαπητοί; Ὅτι ὁ Κύριος χρησιμοποιεῖ, θὰ τολμοῦσα νὰ πῶ, ἐργαλειοποιεῖ τὴν Μουσική. Τὴν μεταχειρίζεται ὡς μέσον ἀπαλῆς καὶ εὐχάριστης παι-

⁸ Δευτερονόμιον, λα' 14-22 καὶ 27 - 30.

δαγωγίας τοῦ λαοῦ Του. Ἐνα ποίημα ἀπομνημονεύεται πρὸ εὐκόλα ὡς τραγούδι καὶ τὸ περιεχόμενό του ἐντυπώνεται βαθιὰ στὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά ἐκείνου ποὺ τὸ τραγουδᾷ. Μήπως, τάχα, ὁ Κύριος δὲν τὸ γνωρίζει αὐτό; Δίνει, ἔτσι, ὁ ἴδιος ὁδηγίες στὸν Μωυσή: «Δὲν θὰ δώσεις στὸν λαὸ ἓνα ποίημα, ἀλλὰ μιά ᾠδὴ, ἓνα τραγούδι.» Στὸ συγκεκριμένο ἀπόσπασμα τοῦ Δευτερονομίου ἀποκαλύπτεται γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἱστορία ἡ δύναμη τῆς Μουσικῆς, μάλιστα, ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Δημιουργὸ τῆς Μουσικῆς.

- ii. Ὅμως, ἐκτὸς ἀπὸ παιδαγωγικὸ μέσον ὁ Κύριος χρησιμοποιεῖ τὴν ᾠδὴ καὶ ὡς μαρτυρία αἰώνια. Θέτει τὸ δημιούργημά Του, τὴν Μουσική, ὡς μία νοητὴ ἐπιτύμβια στήλη «εἰς μνημόσυνον αἰώνιον» τῶν λόγων Του. Ὑπενθυμίζω ὅτι εὐρισκόμαστε ὀλίγο πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Μωυσέως. Ὁ Μωυσὴς ἦταν γιὰ τὸν λαὸ τοῦ Ἰσραήλ ἡ ζῶσα μαρτυρία ὅσων συνέβησαν στὴν Ἐρημο. Αὐτὰ δὲν πρέπει νὰ λησμονηθοῦν μὲ τὸν θάνατό του. Στρέφεται ὁ Μωυσὴς πρὸς τοὺς Λευῖτες καὶ τοὺς λέγει: ²⁷ «Ὅτι ἐγὼ ἐπίσταμαι τὸν ἐρεθισμόν σου (τὴν ἀπεΐθειά σου) καὶ τὸν τράχηλόν σου τὸν σκληρόν· **ἔτι γὰρ ἐμοῦ ζώντος μεθ' ὑμῶν σήμερον, παραπικραίνοντες ἦτε τὰ πρὸς τὸν Θεόν, πῶς οὐχὶ καὶ ἔσχατον τοῦ θανάτου μου;** ²⁸ Ἐκκλησιάσατε πρὸς με τοὺς φυλάρχους ὑμῶν καὶ τοὺς πρεσβυτέρους ὑμῶν καὶ τοὺς κριτὰς ὑμῶν καὶ τοὺς γραμματοεισαγωγεῖς ὑμῶν, ἵνα λαλήσω εἰς τὰ ὦτα αὐτῶν πάντας τοὺς λόγους τούτους, καὶ διαμαρτύρωμαι αὐτοῖς (φέρνω μάρτυρες) τὸν τε οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· ²⁹ οἶδα γὰρ ὅτι ἔσχατον τῆς τελευτῆς μου ἀνομία ἀνομήσετε καὶ ἐκκλινεῖτε ἐκ τῆς ὁδοῦ, ἣς ἐνετειλάμην ὑμῖν, καὶ συναντήσεται ὑμῖν τὰ κακὰ ἔσχατον τῶν ἡμερῶν, ὅτι ποιήσετε τὰ πονηρὰ ἐναντίον Κυρίου παροργίσαι αὐτὸν ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν ὑμῶν. ³⁰ **Καὶ ἐλάλησε Μωυσὴς εἰς τὰ ὦτα πάσης ἐκκλησίας τὰ ρήματα τῆς ὥδης τούτης ἕως εἰς τέλος.**» - ¹ Πρόσεχε οὐρανέ, καὶ λαλήσω, καὶ ἀκουέτω ἡ γῆ ρήματα ἐκ στόματός μου... [...] ⁴⁴ **Καὶ ἔγραψε Μωυσὴς τὴν ὥδην ταύτην ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ καὶ ἐδίδαξεν αὐτὴν τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ. καὶ εἰσήλθε Μωυσὴς καὶ ἐλάλησε πάντας τοὺς λόγους τοῦ νόμου τούτου εἰς τὰ ὦτα τοῦ λαοῦ, αὐτὸς καὶ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυή.** ⁴⁵ Καὶ συνετέλεσε Μωυσὴς λαλῶν παντὶ Ἰσραήλ. ⁴⁶ Καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· προσέχετε τῇ καρδίᾳ ἐπὶ πάντας τοὺς λόγους τούτους, οὓς ἐγὼ διαμαρτύρομαι ὑμῖν σήμερον, ἃ ἐντελεῖσθε τοῖς υἱοῖς ὑμῶν φυλάσσειν καὶ ποιεῖν πάντας τοὺς λόγους τοῦ νόμου τούτου.»⁹

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ:

- Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος μᾶς ἀποκάλυψε τὴν σπουδαιότητα τῆς Ψαλμωδίας ὡς τέχνης· μιᾶς τέχνης ἡ ὁποία, ὅταν ἀντιπροσφέρεται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο στὸν Κύριο, ἀποκτᾷ τεράστια παιδαγωγική, ὑποβοηθητική καὶ ὑποστηρικτική δύναμη.

⁹ Δευτερονόμιον, λβ' 1 καὶ 44 - 45.

- Ἐπιπλέον, εἶναι ἀνυπολόγιστες ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἐπιστὴμὴ τῆς Μουσικοθεραπείας οἱ ὠφέλειες ποὺ μπορεῖ νὰ προσφέρει ἡ Ψαλμωδία στὸν ἄνθρωπο καθὼς καὶ οἱ εὐεργετικὲς ἐπιπτώσεις σὲ ψυχολογικὸ καὶ ψυχοπνευματικὸ ἐπίπεδο.

- Προσωπικά, ὡς δάσκαλος τῆς Ψαλμικῆς ἐπὶ σαρανταδύο ἔτη, μπορῶ νὰ βεβαιώσω, ὅτι ἔχω δεῖ θαύματα ἀπίστευτης βελτιώσεως σὲ παιδιὰ καὶ νέους (ἀλλὰ καὶ ἐνήλικες) μὲ προβλήματα δυσλεξίας, δυσαναγνωσίας, ὑπερκινητικότητας, διασπάσεως τῆς προσοχῆς καὶ ἄλλων συναφῶν προβλημάτων. Ἐπίσης, βλέπουμε σπουδαιότατη πρόοδο σὲ θέματα γλώσσας, γραμματικῆς, κατάρτισης στὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ καὶ σὲ λοιπὲς φιλολογικῆς φύσεως πτυχές. Αὐτονόητη εἶναι καὶ ἡ κατάρτιση καὶ στερέωση τῶν μαθητῶν τῆς Ψαλμικῆς σὲ θεολογικά, δογματικὰ καὶ ἠθικοπνευματικὰ θέματα τῆς πίστεώς μας.

- Ὅμως, ἐμεῖς οἱ γονεῖς, ἀκόμη καὶ οἱ χριστιανοὶ γονεῖς, στεροῦμε ἀπὸ τὰ παιδιὰ μας ὅλα αὐτὰ τὰ τεράστια εὐεργετήματα, τὰ ὁποῖα ὁ Κύριος μᾶς προσφέρει διὰ μέσου τῆς ἱερᾶς Ψαλμωδίας. Λυπούμαστε νὰ ξυπνήσουμε τὰ παιδιὰ μας γιὰ τὸν ἐκκλησιασμό. Δὲν τὰ προτρέπουμε νὰ πλησιάσουν τὸ Ψαλμικὸ Ἀναλόγιο. Προτιμοῦμε νὰ τὰ κατευθύνουμε σὲ ἄλλες κοσμικὲς δραστηριότητες, ὅπου ὑμνεῖται καὶ διακονεῖται ὁ Διάβολος καὶ τὰ ὄργανά του, ἀντὶ δὲ νὰ διακονοῦμε τὸν Κτίστη μας, ὑπηρετοῦμε δουλικῶς τὰ κτίσματά Του.

γ') Τρίτο ζήτημα: Ποιὰ ἡ σχέση τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μὲ τὴν Μουσική;

Ἀλλ' ἄς ἀφήσουμε τὴν Π.Δ. καὶ ἄς ἔλθουμε στὴν ἐποχὴ τῆς Χάριτος. Τὸ τρίτο ζήτημα, λοιπόν, στὸ ὁποῖο θὰ ἤθελα νὰ ἀναφερθῶ εἶναι τὸ ἐξῆς: Ποιὰ ἦταν ἡ σχέση τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μὲ τὴν Μουσική;

Ἀλήθεια, πῶς φανταζόμαστε τὸν Κύριο, Πατέρες καὶ ἀδελφοί μου; Σὰν ἐξωγήινο; Σὰν ἓνα ἀλλόκοτο, σκιαγμένο, σκυθρωπὸ, ψυχασθενὴ ἄνθρωπο; Ἡ μήπως, σὰν συντηρητικὸ θρησκοδόληπτο, αὐστηρῶν ἀρχῶν, ἀπότομο καὶ ἐπικριτικὸ χαρακτήρα; Ὁχι, ἀγαπητοί μου! ΔΕΝ ἦταν ἔτσι ὁ Κύριός μας! Θὰ μοῦ πεῖτε· ἐσὺ ποῦ το ξέρεις; Ἡ Ἐκκλησία μας τὸ γνωρίζει πολὺ καλὰ καὶ τὸ διακηρύσσει: Ὁ Ἰησοῦς ἦταν ΤΕΛΕΙΟΣ ἄνθρωπος. Ξέρετε τί θὰ πεῖ ΤΕΛΕΙΟΣ; Ὡς ΤΕΛΕΙΟΣ δὲν μπορεῖ νὰ ἦταν ἀλλόκοτος, σκιαγμένος, σκυθρωπός, ψυχασθενής, συντηρητικός, θρησκοδόληπτος, αὐστηρῶν ἀρχῶν, ἀπότομος καὶ ἐπικριτικός καὶ μὲ ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἀπωθημένα ποὺ ἔχουμε ἐμεῖς οἱ ἁμαρτωλοὶ ἄνθρωποι.

Λοιπόν... Στὴν Γέννησή Του ἀντιλάλησαν τὰ οὐράνια μὲ Μουσική· μὲ τὴν Ψαλμωδίαν τῶν Ἀγγέλων, «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ...». Ὡς τὰ τριάντα τοῦ χρόνια, πιστεύετε ὅτι ὁ Ἰησοῦς δὲν θὰ χόρευε ποτέ; Μά, ὁ Χορὸς ἦταν μέρος τῆς ἰουδαϊκῆς λατρείας! Ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς εἶπε: «Ποιὸς μπορεῖ νὰ μὲ ἐλέγξει γιὰ κάποια ἁμαρτία; Ποιὸς μπορεῖ νὰ μὲ κατηγορήσει, ὅτι ἀθέτησα ἔστω καὶ μία κεραία τοῦ Νόμου;» Ὁ Κύριός μας τήρησε στὸ ἀκέραιο, ὅ,τι ἀπαιτοῦσε

ὁ Μωσαϊκὸς Νόμος. Ἄρα, καὶ ἔψαλλε καὶ χόρευε θρησκευτικούς - λατρευτικούς Χορούς τῶν ἰουδαϊκῶν Ἑορτῶν καὶ σὲ ὅλα συμμετεῖχε ὡς ΤΕΛΕΙΟΣ ἄνθρωπος. Καὶ στὸν Γάμο τῆς Κανᾶ, τί νομίζετε, θὰ ἦταν κρυμμένος σὲ καμμία γωνία, μωτρωμένος καὶ ἐπικριτικός, ὅπως θὰ κάναμε ἐμεῖς οἱ μὴ τέλειοι, ἀπὸ ζήλεια καὶ φθόνο; Εἶναι αὐτὰ στοιχεῖα ΤΕΛΕΙΟΥ ἀνθρώπου;

Ἀλλὰ, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο, κατ' ἐμέ, εἶναι πράγματι συγκλονιστικό, περιγράφεται ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς Εὐαγγελιστὲς γιὰ τὸ βράδυ τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου. Ἀγαπητοί μου, ἂν ἐμεῖς γνωρίζαμε, ὅτι σὲ μερικὲς ὥρες ἀπὸ τώρα θὰ μᾶς συνελάμβαναν καὶ θὰ μᾶς ἐθανάτωναν μὲ τὸν πιὸ βασανιστικὸ τρόπο, θὰ εἴχαμε καθόλου δύναμη, ὀρεξὴ νὰ τραγουδήσουμε; Ὁχι, βεβαίως! Καὶ ὅμως, ὅπως σαφῶς μαρτυροῦν οἱ Εὐαγγελιστὲς Ματθαῖος καὶ Μάρκος, ὁ Κύριος πρὶν «ἐξέλθῃ» γιὰ τὸ Μαρτύριό Του ἔψαλε: **«Καὶ ὑμνήσαντες ἐξῆλθον εἰς τὸ ὄρος τῶν ἑλαιῶν.»**¹⁰ Ἔπρεπε ὅλα νὰ γίνουν τέλεια!

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ:

- Ὁ ἴδιος ὁ Κύριός μας τήρησε τὴν τάξη καὶ τὸ τελετουργικὸ τῆς Ψαλμωδίας κατὰ τὸ Μυστικὸ Δείπνο, δίδοντάς μας ὑπόδειγμα λατρευτικῆς πράξεως, παρότι ἐντὸς ὀλίγου θὰ παρεδίδετο στοὺς σταυρωτές Του! Δὲν παρέλειψε, δὲν ἀμέλησε τὴν τήρηση αὐτῆς τῆς Ψαλτικῆς παραδόσεως τοῦ Πασχαλίου Δείπνου!

- Ἀλήθεια, πόσες φορές ἐμεῖς οἱ συντελεστὲς τῆς Ὁρθοδόξου Λατρείας, Κληρικοὶ καὶ Ἱεροψάλτες, βρεθήκαμε ἔνοχοι στὸ νὰ καταλύουμε καὶ νὰ καταστρατηγοῦμε τὸ Τυπικὸ τῶν ἱερῶν Ἀκολουθιῶν, ἀκόμη καὶ τῶν Μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας μας, εἴτε περικόπτοντας τὴν Τάξη, εἴτε περιπαίζοντας τὴν Ψαλμωδία, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ πάμε ἀμέσως μετὰ γιὰ καφέ στὴν ἀπέναντι τοῦ Ναοῦ μας καφετέρια;

- Ἐμεῖς δὲ οἱ πιστοί, οἱ ἄνθρωποι τῆς Ἐκκλησίας, γιατί ὑποτιμοῦμε τὴν Ψαλμωδία τὴν ὁποία ὁ Χριστὸς ἐτίμησε προσωπικά; Πῶς; Οἱ Κληρικοὶ ἀμελῶντας τὴν εὐπρέπεια τῆς Ψαλμωδίας στὸν Ναό, ξεπετῶντας τὴν λατρευτικὴ πράξη ὅπως - ὅπως, χωρὶς ἔστω ὑποτυπώδη γνώση Ψαλτικῆς, χωρὶς μέριμνα νὰ προσλάβουν κάποιο ἔμπειρο καὶ εὐσεβῆ Ἱεροψάλτη, ἢ ἀρνούμενοι νὰ ἐπωμισθοῦν τὸ κόστος τῶν σπουδῶν ἐνὸς νέου τῆς ἐνορίας των. Οἱ Ἱεροψάλτες ἀμελῶντας τὴν μελέτη, τὴν σπουδὴ, τὴν καλὴ προετοιμασία, τὴν περαιτέρω κατάρτισή τους, ἀλλὰ καὶ τὴν φροντίδα ὥστε νὰ προσελκύσουν βοηθοὺς στὸ Ἀναλόγιό τους. Ἀκόμη καὶ οἱ λαϊκοί, ἀρνούμενοι νὰ συμβάλουν στὴν ἀναμόρφωση καὶ ἀνανέωση τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης στοὺς Ναοὺς μας, σπουδάζοντας οἱ ἴδιοι ἢ τὰ παιδιά τους τὴν ἱερὰ Τέχνη ἢ ἔστω καλύπτοντας τὸ κόστος σπουδῶν Ψαλτικῆς ἀπὸρων παιδιῶν ἢ νέων. Συγχωρέστε με, νὰ ἐπαναλάβω: Ὑποτιμοῦμε τόσο πολὺ, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο ὁ Χριστὸς ἐτίμησε προσωπικά, τὴν Ψαλμωδία!

¹⁰ Ματθαῖος, κς' 30· Μάρκος, ιδ' 26.

δ') Τέταρτο ζήτημα: Ποιος σκέφθηκε να βάλει Μουσική στην Χριστιανική Λατρεία;

Ἄς περάσουμε, τώρα σὲ ἓνα τέταρτο θέμα. Ἡ Χριστιανική Λατρεία ἄρχισε νὰ διαμορφώνεται ἀπὸ τὸ βράδυ τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου καὶ θὰ συνεχίσει νὰ ἐξελίσσεται εἰς τὸν αἰῶνα· ἕως τῆς Συντελείας τοῦ αἰῶνος, στὰ Ἑσχατα. Πότε εἰσήχθη ἡ Μουσικὴ στὴν Λατρεία μας καὶ ἀπὸ ποιόν; Ἄν δοῦμε τὸ πρᾶγμα ἱστορικῶς, μπορούμε νὰ ποῦμε διάφορα: Ὅτι ἀρχικῶς μιμήθηκε τὴν ἰουδαϊκὴ λατρεία, ἔπειτα τὴν συνήθεια τῶν αἵρετικῶν ὁμάδων ἢ καὶ ἐν συνεχείᾳ οἱ Πατέρες ἔπαιζαν ὁ καθένας τὸν ρόλο του, π.χ. Ἰγνάτιος Θεοφόρος, Μέγας Ἀθανάσιος, Ἐφραίμ ὁ Σύρος, Μέγας Βασίλειος, ἱερὸς Χρυσόστομος, καὶ πλῆθος ἄλλων. Ἐντούτοις, μία τοποθέτηση τοῦ Μεγάλου Βασιλείου δίνει μία τελείως διαφορετικὴ διάσταση στὸ ζήτημα¹¹: **«Ἐπειδὴ εἶδε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον δυσάγων πρὸς ἀρετὴν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, καὶ διὰ τὸ πρὸς ἡδονὴν ἐπιρρεπὲς τοῦ ὀρθοῦ βίου καταμελοῦντας ἡμᾶς, τί ποιεῖ; Τὸ ἐκ τῆς μελωδίας τερπνὸν τοῖς δόγμασιν ἐγκατέμιξεν, ἵνα τῷ προσηνεῖ καὶ λείῳ τῆς ἀκοῆς τὸ ἐκ τῶν λόγων ὠφέλιμον λανθανόντως ὑποδεξόμεθα.»** Σὲ ἐλεύθερη ἀπόδοση: «Ἐπειδὴ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα εἶδε ὅτι τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων δύσκολα παιδαγωγεῖται στὴν ἀρετὴ καὶ ὅτι ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι εἴμαστε ἐπιρρεπεῖς πρὸς τὴν ἡδονὴ καὶ παραμελοῦμε τὸν ὀρθὸ βίον, γι' αὐτὸ τί ἔπραξε; Ἐκανε νὰ ἀναμιχθοῦν τὰ δόγματα καὶ οἱ ἀλήθειες τῆς πίστεως μὲ τὴν τερπνότητα τῆς μελωδίας, ὥστε, μὲ τὴν εὐχαρίστηση ποὺ δημιουργεῖ στὴν ἀκοή μας ἡ μουσικὴ, νὰ δεχόμεστε τὴν ὠφέλεια τῶν λόγων (τῶν Ψαλμῶν, τῶν Ὑμνων, τῶν Τροπαρίων κ.τ.λ.) χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνουμε («λανθανόντως») καὶ χωρὶς νὰ καταβάλλουμε ἰδιαίτερη προσπάθεια.» Συγκλονιστικό!

Ὁ Μέγας Βασίλειος, λοιπόν, θέτει κατηγορηματικῶς καὶ ἀφοπλιστικῶς τὸ ζήτημα τῆς εἰσαγωγῆς τῆς Μουσικῆς στὴν Χριστιανικὴ Λατρεία σὲ ἀγιοπνευματικὴ βάση. Ἐφ' ὅσον τίποτε στὴν Ἐκκλησίᾳ δὲν χορηγεῖται καὶ δὲν προάγεται χωρὶς τὴν «τελειωτικὴ» δύναμη καὶ ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἡ εἰσαγωγὴ καὶ χρῆσις τῆς Μουσικῆς στὴν Λατρεία δὲν θὰ μπορούσε νὰ ἀποτελεῖ τυχαία πράξις, «ἔργο χειρῶν ἀνθρώπων», ἐπιλογὴ πρόχειρη καὶ ἀπερίσκεπτη. Τὸ Πανάγιον Πνεῦμα εἶναι ὁ εἰσηγητὴς τῆς Ψαλμικῆς Τέχνης στὴν Λατρεία τοῦ Ἁγίου Τριαδικοῦ Θεοῦ. Ὁ λόγος ποὺ τὸ ἔπραξε αὐτὸ εἶναι πρωτίστως φιλανθρωπικὸς καὶ ἄκρως παιδαγωγικὸς: Ἡ Σωτηρία μας.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ:

- Ἐφόσον τὸ Πανάγιον Πνεῦμα εἶναι ὁ εἰσηγητὴς τῆς εἰσαγωγῆς τῆς Μουσικῆς στὴν Λατρεία τοῦ Θεοῦ, ἄρα καὶ ἡ Ψαλμωδία ἀποτελεῖ «κατ' εὐδοκίαν Θέλημα» τοῦ Κυρίου!
- Ὅταν ἐμεῖς, οἱ πιστοί, τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας, ἀρνούμαστε νὰ μάθουμε νὰ ψάλλουμε τὸν Κύριον, δὲν προσβάλλουμε τὸν Παράκλητον καὶ ἐπομένως αὐτὸν τὸν Ἅγιο Τριαδικὸ Θεό;

¹¹ Μεγάλου Βασιλείου, *Ὀμιλία εἰς τὸν Α' Ψαλμόν*, 1^η PG 29, 212.

ε') Πέμπτο ζήτημα: **Ὡστε, ἡ Ψαλμωδία βοηθᾷ στήν σωτηρία μας;**

Ὡστε, λοιπόν, σύμφωνα με ὅσα μόλις εἶπα, ἡ Ψαλμωδία βοηθᾷ στήν σωτηρία μας; Ἀκριβῶς! Ἀποτελεῖ ἕνα βοηθητικό **μέσον**, ἕνα ἀνακουφιστικό **βοήθημα** στήν ἀδυναμία τοῦ θνητοῦ καί ἐμπαθοῦς σαρκίου μας. Γίνεται ἕνας **χειραγωγικός συνοδοιπόρος** στὸν ἀγῶνα καί στήν πορεία μας γιὰ τὴν σωτηρία. Καθίσταται σταδιακῶς,

- i. ἡ **παραμάννα** μας, πὺ μᾶς θηλάζει μὲ τὸ θρεπτικὸ γάλα τῆς Ὁρθοδόξου Ὑμνογραφίας·
- ii. ἡ **τίτθη** καί ἡ **τροφὸς** τῆς νηπιότητός μας, ἡ ὁποία μᾶς ταΐζει μὲ τὴν στερεὰ τροφή τῶν ἱστοριῶν καί τῶν γεγονότων τῆς Θείας Οἰκονομίας·
- iii. ἡ **φροντιστής** καί ἡ **παιδοτρίβης** μας τῶν παιδικῶν καί ἐφηβικῶν μας χρόνων, ἡ ὁποία μᾶς διδάσκει καί μᾶς καθοδηγεῖ στὰ θεμελιώδη δόγματα τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως·
- iv. ἡ ἄριστη **παιδαγωγὸς** καί ἡ σπουδαία **καθηγήτρια**, διὰ τῆς ὁποίας μαθαίνουμε νὰ ἐρευνοῦμε τὰς Γραφὰς καί νὰ τὶς μελετοῦμε εἰς βάθος, προκειμένου νὰ ἀρχίσουμε νὰ ἀνακαλύπτουμε τὰ βαθύτερα Σχέδια τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν σωτηρία τοῦ κόσμου.

Ἡ Ψαλμική Τέχνη, ἐπομένως, παρότι δὲν εἶναι αὐτοσκοπός, εἶναι ἕνα σωστικὸ μέσο ἐντὸς τῆς Θείας Λατρείας, τὸ ὁποῖο ἀγιάζει τὸν ἀέρα πὺ ἀναπνέουμε, ἀγιάζει τὴν φωνὴ καί τὴν ἀκοή, ἀγιάζει καί ὁλόκληρο τὸν ψαλμωδὸ. Εἶναι ἕνα σωστικὸ μέσο παράλληλο μὲ τ' ἄλλα σωστικά μέσα στήν Λατρεία μας: Τὶς εἰκόνες γιὰ τὴν ὄραση· τὸ Μύρον καί τὸ θυμίαμα γιὰ τὴν ὁσφρηση· τὸν Τίμιο Σταυρὸ καί τὴν χρῆση τοῦ Ἁγίου Ἐλαίου γιὰ τὴν ἀφή· τὸν Ἄρτο καί τὸν Οἶνο γιὰ τὴν γεύση.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ:

- Δὲν νομίζετε, Πατέρες καί ἀδελφοί μου, ὅτι, ἀπ' ὅλα τὰ σωστικά μέσα πὺ μεταχειριζόμαστε στήν Ὁρθόδοξη Λατρεία, τὸ πὺ παραμελημένο ἀπὸ ἐμᾶς εἶναι ἡ Ψαλμωδία;

ς') Ἑκτο ζήτημα: **Πῶς ἡ Ψαλμωδία (πρέπει νὰ) εἶναι τὸ κύριο καθημερινὸ μας ἔργο.**

Ἀλήθεια, ἀναρωτηθήκαμε ποτέ, **ποιός εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ζωῆς μας γιὰ τὸν ὁποῖο γεννηθήκαμε;** Ἐπ' αὐτοῦ, πολλὰ ἔχουν πεῖ ἐδῶ καί αἰῶνες οἱ Φιλόσοφοι· καί συνεχίζουν νὰ λένε, διάφορα ἀποκυήματα τοῦ ὀρθολογισμοῦ των. Πολλὰ ἀκοῦμε ἐπίσης καί ἀπὸ ἐκκλησιαστικά πρόσωπα, πὺ ἀποπειρῶνται νὰ θεολογήσουν σχετικῶς. Δὲν νομίζω νὰ ἔχουμε λάβει ἀπάντηση οὔτε ἀπὸ αὐτούς. Πολὺ περισσότερο δὲν θὰ δώσω ἐγὼ τὴν ἀπάντηση. Ἐὰν δὲν τὴν εὑρῇκαν αὐτοί, ποιός εἶμαι ἐγὼ γιὰ νὰ τὴν εὔρω; Τὴν ἀπάντηση θὰ τὴν λάβουμε μόνον ἀπὸ τὴν Ἁγία Γραφή καί τοὺς ἀγίους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας:

- i. Ἕνας στίχος τοῦ Προοιμιακοῦ ΡΓ' Ψαλμοῦ (Ἁγία Γραφή) λέγει: **«Ἐξελεύσεται ἄνθρωπος ἐπὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ καί ἐπὶ τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ ἕως ἑσπέρας.»** Ἄς προσέξουμε, ὅτι

ὀμιλεῖ σὲ Ἐνικὸ Ἀριθμό· δὲν λέγει «ἐπὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τὰς ἐργασίας αὐτοῦ». Ποιό εἶναι, ἀλήθεια, αὐτὸ τὸ «ἔργον» τοῦ ἀνθρώπου, ποιά ἡ ἐργασία του, γιὰ τὴν ὁποία ξυπνᾷ τὸ πρωὶ καὶ ἐξέρχεται στὸν βίον του νὰ τὴν ἐργαστεῖ; Εἶναι ἀκριβῶς ἡ εὐχαριστία, ἡ ἀνύμνηση, ἡ εὐλόγησις, ἡ δοξολόγησις, ἡ ἐξομολόγησις (= ἐξομολογητικὴ δοξολόγησις) καὶ ἡ προσκύνησις τοῦ Ἁγίου Τριαδικοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Θεανθρώπου Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δηλαδή, εἶναι ἡ ἀδιάλειπτος **«λόγω, ἔργῳ καὶ διανοίᾳ»** Ψαλμωδία τοῦ Κυρίου. Αὐτὸ εἶναι τὸ **κύριο** καθημερινὸ ἔργο τοῦ ἀνθρώπου. Ὅλα τὰ ἄλλα εἶναι πάρεργα.

- ii. Μὰ θὰ ἀντικρούσει κανεὶς: Πῶς τὸ συμπεραίνεις αὐτό; Εἶναι αὐθαίρετο αὐτὸ πού λές! Καθόλου αὐθαίρετο δὲν εἶναι, ἀγαπητοί μου, διότι, ἀπλούστατα, δὲν εἶναι δικό μου συμπέρασμα. Θὰ μπορούσα νὰ ἀναφέρω δεκάδες ρήσεις ἁγίων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μας ἐπὶ τοῦ θέματος, ἀλλὰ δὲν εἶναι τοῦ παρόντος. Θὰ παραπέμψω μόνο σὲ ἓναν ἐκ τῶν κορυφαίων Πατέρων, τὸν Μέγα Βασίλειο: Στὴν συγκλονιστικὴ Εὐχή (πῶς νὰ μὴν εἶναι συγκλονιστικὴ, ἀφοῦ εἶναι ποίημα τοῦ Μεγάλου Βασιλείου) **«Σὲ εὐλογοῦμεν, Ὑψιστε Θεὲ καὶ Κύριε τοῦ ἐλέους...»**, πού διαβάζεται στὴν Ἀκολουθία τοῦ Μεσονυκτικοῦ καὶ στὶς Πρωινὲς Προσευχές, διαβάζουμε: **«Εὐχαριστοῦμέν Σοι, ὅτι οὐ συναπάλεσας ἡμᾶς ταῖς ἀνομίαις ἡμῶν, ἀλλ' ἐφιλανθρωπέυσω συνήθως καὶ... ἡμᾶς ἡγειρας εἰς τὸ δοξολογεῖν τὸ κράτος Σου.»** Σαφῶς, ἐδῶ, ὁ Μέγας Βασίλειος ἀποφαίνεται, ὅτι σκοπὸς τῆς πρωινῆς μας ἐγέρσεως ἀπὸ τὸν ὕπνο εἶναι ἡ δοξολόγησις τοῦ Κυρίου, ἐνῶ ἀμέσως παρακάτω διευκρινίζει, ὅτι ἡ δοξολόγησις αὕτη γίνεται διὰ τῆς Ψαλμωδίας: **«Διὸ δυσωποῦμεν τὴν ἀνείκαστόν Σου ἀγαθότητα, φώτισον ἡμῶν τοὺς τῆς διανοίας ὀφθαλμούς, καὶ τὸν νοῦν ἡμῶν ἐκ τοῦ βαρέος ὕπνου τῆς ῥαθυμίας ἀνάστησον. Ἀνοίξον ἡμῶν τὸ στόμα καὶ πλήρωσον αὐτὸ τῆς Σῆς αἰνέσεως, ὅπως ἂν δυνηθῶμεν ἀπερισπάστως ἄδειν τε καὶ ψάλλειν καὶ ἐξομολογεῖσθαί Σοι, τῷ ἐν πᾶσι καὶ ὑπὸ πάντων δοξαζομένῳ Θεῷ, τῷ Ἀνάρχῳ Πατρί, σὺν τῷ Μονογενεῖ Σου Υἱῷ, καὶ τῷ Παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Σου Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.»** Εἶναι ἐντυπωσιακὴ ἡ ταύτιση πού ὑπάρχει στὸ ζήτημα αὐτὸ μεταξὺ τῆς ἀγιογραφικῆς καὶ σύσσωμης σχεδὸν τῆς πατερικῆς παραδόσεως.

- iii. Ἐπομένως, σκοπὸς ὅλου τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ ἀκατάπαυστη δοξολόγησις τοῦ Ἁγίου Τριαδικοῦ Θεοῦ. Ὅμως καὶ ἐνῶ ἡ δοξολόγησις τοῦ Κυρίου πρέπει νὰ εἶναι τὸ κύριο καθημερινὸ ἔργο τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὄχι κάποιο πάρεργο, δυστυχῶς, ἐμεῖς θεωροῦμε ὅτι ἡ Ψαλμωδία εἶναι μιὰ εἰδικὴ τέχνη, περιορισμένης χρήσης, τὴν ὁποία ἀσκοῦν οἱ Ψάλτες, γιὰ νὰ ξελειτουργοῦν τοὺς παπάδες. Θεωροῦμε ὅτι εἶναι μιὰ μουσικὴ πού πρέπει νὰ ἀκούγεται μόνο στοὺς Ναοὺς, ἄντε καὶ σὲ καμμιά ἐπετειακὴ ἢ ἑόρτιο συναυ-

λία, ἐνῶ στήν πραγματικότητα ὅλος ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου πρέπει νὰ καταστεῖ Ψαλμωδία. Πρέπει νὰ θέσουμε σέ ἄμεση ἐφαρμογή τό, «**ψαλῶ τῷ Θεῷ μου ἕως ὑπάρχω**» (ἐκ τοῦ ΡΓ΄ Ψαλμοῦ). Αὐτό τὸ «**ψαλῶ τῷ Θεῷ μου ἕως ὑπάρχω**», βρίσκει τὴν πραγματικὴ του ἐφαρμογὴ μόνον ὅταν κάθε στιγμή τοῦ βίου μας, κάθε κτύπος τῆς καρδιάς, κάθε ἀνάσα τοῦ σώματος, κάθε κίνηση τῶν αἰσθήσεων, ἡ ματιά, ἡ ἀκοή, ἡ ὄσφρηση, ἡ ἀφή, ἡ γεύση μας, ὅταν ὅλο τὸ εἶναι μας γίνεῖ δοξολογία γιὰ τὸν Κύριο, ὅταν ἡ ἐνιαία ψυχοσωματικὴ μας ὑπόσταση καταστῇ Ψαλμωδία. Γιατί; Γιατί καὶ τὰ ἄλογα ζῶα, ἀκόμη καὶ τὰ ἄψυχα ὄντα, ποὺ δὲν ἔχουν νοῦν, γνωρίζουν καὶ ἀναγνωρίζουν τὸν Δημιουργό τους καὶ τὸν δοξολογοῦν καὶ αὐτὰ ἀκαταπαύστως, μὲ τὸν τρόπο τους. Πόσο ἐκπληκτικὰ ἐκφράζεται αὐτὸ στὸν ΙΗ΄ Ψαλμὸς: ² **Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ, ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα.** ³ **Ἡμέρα** τῇ ἡμέρᾳ ἐρεῦγεται ρῆμα, καὶ **νύξ** νυκτὶ ἀναγγέλλει γνώσιν. ⁴ **Οὐκ εἰσὶ λαλιαὶ οὐδὲ λόγοι, ὧν οὐχὶ ἀκούονται αἱ φωναὶ αὐτῶν.** ⁵ **Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν...».** Σύσσωμη ἡ Δημιουργία, πνευματικὴ (τῶν Ἀγγέλων) καὶ ὕλική, ἔμψυχη καὶ ἄψυχη, ἔμβια καὶ μὴ, δοξάζει ἀκαταπαύστως τὸν Ἅγιο Τριαδικὸ Θεό. Νά, ἐπομένως, γιατί πρέπει καὶ ἐμεῖς νὰ ἐνώνουμε διαρκῶς τὶς φωνές μας -καὶ ὅπου αὐτὸ δὲν εἶναι εὐκόλο, τὸν νοῦ μας- σὲ Ψαλμωδία καὶ δοξολογία τοῦ Κυρίου, ὥστε οἱ δικές μας ἐνωμένες φωνές, τῶν ζώντων, νὰ συνακολουθοῦν τὶς φωνές τῶν Ἀγγέλων καὶ τῶν Ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας· γιὰ νὰ ἔχουμε τὴν τιμὴ νὰ ψάλλουμε τὸν Θεὸ ἐν χρόνῳ, Ἐκεῖνον ὁ Ὅποῖος λατρεῖται στήν Βασιλεία Του διὰ τῆς Ψαλμωδίας ἀχρόνως καὶ αἰδίως.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ:

Ἀντὶ ἄλλου συμπεράσματος, ἀγαπητοί, θὰ σᾶς διαβάσω ἓνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ Συναξάρι τοῦ Ὁσίου Βησσαρίωνος τοῦ Β΄, Μητροπολίτου Λαρίσης (ἡ μνήμη του ἐορτάζεται τὴν ΙΕ΄ Σεπτεμβρίου)¹². Μοῦ φαίνεται ἐξαιρετικὸ, χωρὶς φυσικά, νὰ εἶναι τὸ μόνον στήν Ἐκκλησιαστικὴ Γραμματεία: **«Βλέπετε, ἀδελφοί, τὸν οὐρανόν, καὶ τὸν λαμπρὸν ἥλιον, καὶ τὴν ἀργυροειδὴν σελήνην, καὶ τὰ πολύφωτα ἄστρα; Βλέπετε τὰ τέσσαρα στοιχεῖα; Βλέπετε τὰ πολυποίκιλα δένδρα καὶ τὰ ἀναρίθμητα γένη καὶ εἶδη τῶν ἀλόγων ζώων; Ὅλα ταῦτα ἀκαταπαύστως ὑμνοῦσι τὸν Θεὸν καὶ δοξάσουσιν, ὅχι μὲ φωνὰς καὶ λόγους, ἀλλὰ καὶ ἐμπράκτως μὲ τὰ ἔργα. [...] Παρακινοῦσι τοὺς βλέποντας αὐτὰ λογικοὺς ἀνθρώπους νὰ ὑμῶσιν τὸν Ποιητὴν των, καὶ νὰ τὸν δοξάζωσι. Διὰ τοῦτο ὁ μὲν Προφήτης Δαβὶδ εἶπεν· “Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ”· ὁ μέγας Γρηγόριος ὁ Θεολόγος λέγει· “Πάντα ὑμνεῖ καὶ δοξάζει φωναῖς ἀλαλήτοις· ἐπὶ πᾶσι γὰρ εὐχαριστεῖται ὁ Θεός· καὶ ὄντως ὁ ἐκεῖνων ὕμνος ἡμέτερος γίνεται,**

¹² Λαγγῆ Ματθαίου, πρ. Οἰνόης, *Μέγας Συναξαριστής...*, τόμ. Θ΄, σελ. 387 - 388.

παρ' ὧν ἐγὼ τὸ ὑμνεῖν λαμβάνω.” ...Πόση ἀτιμία καὶ πόση ἐντροπὴ εἶναι, τὰ μὲν ἀναίσθητα καὶ ἄλογα ποιήματα τοῦ Θεοῦ νὰ τὸν δοξάζωσι μὲ τὰ ἔργα των, ἡμεῖς δὲ οἱ λογικοί, καὶ κατ’ εἰκόνα Θεοῦ κτισθέντες ἄνθρωποι, νὰ τὸν ἀτιμάζωμεν...».

ζ') Ἑβδομο ζήτημα: Τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος;

Στὸ προηγούμενο ζήτημα, τὸ ἕκτο, ἀναρωτηθήκαμε, ποίος εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ζωῆς μας καὶ ἀπαντήσαμε, ὅτι γεννηθήκαμε γιὰ νὰ ψάλλουμε τὸν Κύριο! Σὲ αὐτὸ τὸ ἑβδομο ζήτημα θὰ σοῦ θέσω ἕνα ἀκόμη «φιλοσοφικὸ» ἐρώτημα: **Τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος**, Πατέρες καὶ ἀδελφοί; Θὰ μοῦ πεῖτε: «Ποῦ κολλάει αὐτὸ τώρα σὲ ὅσα λέμε;» Θὰ δοῦμε. Ἴσως καὶ νὰ κολλάει.

Καὶ ἐπ’ αὐτοῦ τοῦ «προβλήματος» πολλὰ ἔχουν πεῖ ἐδῶ καὶ αἰῶνες οἱ Φιλόσοφοι, καὶ συνεχίζουν νὰ λένε, καὶ πολλὰ ἀκοῦμε ἀπὸ ἐκκλησιαστικά πρόσωπα, ποὺ θεολογοῦν, ἀλλὰ ὀριστικὴ ἀπάντηση δὲν νομίζω νὰ ἔχουμε λάβει ἀκόμη. Ὅποτε, τώρα, λέω νὰ τολμήσω, νὰ δώσω καὶ ἐγὼ μία ἀπάντηση, ἕναν ὀρισμὸ στὸ ἐρώτημα, **«τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος»:**

Λέγω, λοιπόν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι **ῥῶργανο**. Προσοχή! ῥῶργανο σὰν τὸν «ἀστυφύλακα» [ποὺ λέει ἡ ἀτάκα· «ῥῶργανον! ἀστυφύλαξ!»], ὅχι τέτοιο ῥῶργανο. **Μουσικὸ ῥῶργανο εἶναι ὁ ἄνθρωπος**, λέω ἐγώ. Καὶ δὲν τὸ λέγω μεταφορικῶς, σὰν ἐκεῖνα, μὲ τὰ ὁποῖα συχνὰ χαρακτηρίζουμε κάποιον ὑποτιμητικά: «Ἄντε, βρέ, μπαγλαμά...» ἢ «μὲ σένα... συνεννόηση μπουζούκι» ἢ «σῶπα, βρέ, καραμοῦζα...» καὶ τοῦ Καραγκιόζη, «μύτη εἶν’ αὐτὸ ἢ κλαρίνο...». ῥῶχι μεταφορικῶς, ἀλλὰ πραγματικῶς εἶναι ὁ ἄνθρωπος ῥῶργανο Μουσικό. Ἀκοῦστε, πῶς:

ῥῶταν ὁ ἄνθρωπος ψάλλει, ἢ Ψαλτικὴ Τέχνη τοῦ κινεῖ ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματός του. Τὸ σῶμα ὁλόκληρο ἀφυπνίζεται καὶ δραστηριοποιεῖται, προκειμένου νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ παραγωγή ἔστω ἑνὸς μουσικοῦ φθόγγου. ῥῶκαστον μέλος τοῦ σώματος τοῦ Ἱεροψάλτου συντονίζεται καὶ συνεργάζεται μὲ ὅλα τὰ ὑπόλοιπα. Μάτια, μύτη, αὐτιά στόμα, χεῖλη, γλῶσσα, λάρυγξ, πνεύμονες, διάφραγμα, χέρια, πόδια, ὅλο ἐν γένει τὸ μυϊκὸ καὶ νευρικὸ σύστημα, τὰ πάντα εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἐναρμονισθοῦν. Σύσσωμος, λοιπόν, ψάλλει ὁ Ψάλτης καὶ μάλιστα, ἐργάζεται, κοπιάζει καὶ πραγματοποιεῖ ἑνὸς εἶδους ἐντόνου σωματικῆς ἀσκήσεως.

ῥῶπιπλέον, ἢ **Ψαλμωδία κινεῖ καὶ ὅλες τὶς πνευματικὲς λειτουργίες.** ῥῶ νοῦς, ὁ τὰ πάντα ἡγεμονεύων καὶ καθοδηγῶν, πραγματοποιεῖ μία νοητικὴ ἀθλήση, ἐπαγρυπνᾷ καὶ ἀντιμάχεται τὸν ἴδιο του τὸν ἑαυτό, ὥστε νὰ ὑπερβῇ κάθε προηγούμενη ἐπίτευξη· νὰ ὑπάγει περαιτέρω, νὰ κατακτήσει ἄλλον ἕναν ἀναβαθμὸ στὴν κλίμακα τῆς ἀθλήσεως.

ῥῶεν τούτοις, τὸν δυσκολώτερο καὶ πλέον ἐπικίνδυνο ἀγῶνα δίδει ἡ ψυχὴ τοῦ ψάλλοντος, διότι ἢ **Ψαλμωδία κινεῖ καὶ ἀσκεῖ καὶ τὴν ψυχὴν.** Αὐτὴ ὀφείλει νὰ ἐξέλθῃ σῶα ἀπὸ τὴν μάχη κατὰ τοῦ ἐγωῖσμοῦ καὶ ὅλων τῶν συναφῶν παθῶν, δηλαδή, κατ’ οὐσίαν, ἢ ψυχὴ ἀντιδικεῖ κάθε φορὰ μὲ τὸν Διάβολο· εἶναι δὲ πράγματι φοβερός ὁ ἀγῶνας αὐτός καὶ πολλὰς οἱ ἡττες.

Αλλά, μὴ νομίζετε ὅτι αὐθαιρέτως λέγω αὐτά. Ἄς δοῦμε, τί μᾶς λέγουν οἱ Πατέρες:

- i. Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος σημειώνει θαυμάσια¹³: «... Οὐ χρεῖα κιθάρας, οὐδὲ νεύρων τεταμένων, οὔτε πλήκτρου καὶ τέχνης, οὐδὲ ὀργάνων τινῶν· ἀλλ' ἐὰν θέλῃς, σὺ σαυτὸν ἐργάσῃ κιθάραν, νεκρώσας τὰ μέλη τῆς σαρκός, καὶ πολλὴν τῷ σώματι πρὸς τὴν ψυχὴν ποιήσας τὴν συμφωνίαν.» Γίνε ἐσὺ κιθάρα, μᾶς λέγει, ὥστε τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ σου νὰ ἀποκτήσουν μία ἁρμονία καὶ μουσικὴ «συμφωνία»!
- ii. Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος δικαιολογεῖ τὴν χρῆση τοῦ ΡΝ΄ Ψαλμοῦ (τῶν γνωστῶν «Αἰνῶν») στὴν Θεία Λατρεία, κυρίως στὴν Ἀκολουθία τοῦ Ὁρθρου καὶ ἀλλοῦ, ὡς ἐξῆς: «Τὸ αἰνεῖν τὸν Θεὸν ἐν κυμβάλοις εὐήχοις καὶ κιθάρα καὶ δεκαχόρδῳ ψαλτηρίῳ, σύμβολον πάλιν ἦν καὶ σημαντικὸν τοῦ συγκεῖσθαι μὲν νομίμως τὰ μέλη τοῦ σώματος ὡς χορδὰς, τοὺς δὲ λογισμοὺς τῆς ψυχῆς ὡς κύμβαλα γίνεσθαι, καὶ λοιπόν, τῇ ἡχῇ καὶ τῷ νεύματι τοῦ πνεύματος ταῦτα πάντα κινεῖσθαι καὶ ζῆν...»¹⁴ Ἄρα· ἐφόσον τὰ μέλη τοῦ σώματός μας, κατὰ τὸν Μέγα Ἀθανάσιο, εἶναι χορδές, τὸ ὅλο σῶμα μας εἶναι τὸ μουσικὸ ὄργανο ποὺ φέρει τὶς χορδές αὐτές.
- iii. Τέλος, ὁ Κλήμης Ἀλεξανδρείας¹⁵ κάνει τὴν ἀκόλουθη ἐκτενὴ καὶ ἐντυπωσιακὴ ἀναφορά: «Τὴν λειτουργίαν δὲ τὴν θεϊκὴν διαχωρίζων, ψάλλει τὸ Πνεῦμα. “Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν ἡχῷ σάλπιγγος.” Καὶ γὰρ ἐν ἡχῷ σάλπιγγος ἀναστήσει τοὺς νεκρούς. “Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν ψαλτηρίῳ”, ὅτι ἡ γλῶττα τὸ ψαλτήριον Κυρίου. “Καὶ ἐν κιθάρᾳ αἰνεῖτε αὐτόν.” Κιθάρα νοεῖσθω τὸ στόμα, οἶονεὶ πλήκτρῳ κρουόμενον τῷ Πνεύματι. “Ἐν τυμπάνῳ καὶ χορῷ αἰνεῖτε αὐτόν.” Τὴν Ἐκ-κλησίαν λέγων τὴν μελετήσασαν τῆς σαρκὸς τὴν ἀνάστασιν ἐν ἡχοῦντι τῷ δέρματι. “Ἐν χορδαῖς καὶ ὀργάνῳ αἰνεῖτε αὐτόν.” Ὁργανον τὸ σῶμα λέγει τὸ ἡμέτερον, καὶ χορδὰς τὰ νεῦρα αὐτοῦ, δι’ ὧν ἐναρμόνιον εἴληφε τὴν τάσιν· καὶ κρουόμενον τῷ Πνεύματι τοὺς φθόγγους ἀποδίδωσι τοὺς ἀνθρωπίνους. “Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν κυμβάλοις ἀλαλαγμοῦ.” Κύμβαλον τοῦ στόματος τὴν γλῶτταν λέγει, ἢ τοῖς κρουομένοις ἐπηχεῖ χεῖλεσι. Διὰ τοῦτο ἐπεφώνησεν τῇ ἀνθρωπότητι. “Πᾶσα πνοὴ αἰνεσάτω τὸν Κύριον.” Ὅτι πᾶσαν, ἣν ἐποίησεν, ἐπεσκέψατο πνοήν. Εἰρηνικὸν γὰρ ὡς ἀληθῶς ὄργανον ὁ ἀνθρωπὸς ἐστίν... ἐνὶ δὲ ἄρα ὀργάνῳ, τῷ Λόγῳ μόνῳ τῷ εἰρηνικῷ, ἡμεῖς κεχρήμεθα, ὧ γεραίρομεν τὸν Θεόν.» Ἰδοὺ! Δὲν εἶναι ἀποκύημα φαντασίας, ἀλλ’ ἡ ἐν Χριστῷ ζῶσα Πατερικὴ Παράδοσι: Ὡς Ὁργανο Μουσικὸ ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπο ὁ Ἅγιος Τριαδικὸς Θεός. Γι’ αὐτὸ στὴν Ὁρθοδοξῇ Λατρεία ψάλλουμε χωρὶς ἄλλα μουσικὰ ὄργανα.

¹³ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, *Εἰς τὸν ΜΑ΄ Ψαλμόν*... PG 55, 158 β΄.

¹⁴ Μεγάλου Ἀθανασίου, *Τοῦ ἐν ἁγίῳ πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου, Ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας, Ἐπιστολὴ πρὸς Μαρκελλῖνον, Εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ψαλμῶν*, PG 27, 41 β΄.

¹⁵ Κλήμεντος Ἀλεξανδρείας, *Παιδαγωγός*, 2, PG 8, 441.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ:

Ἀλλ' ἅς ἀναλογισθοῦμε, παρακαλῶ, ὁ ἄνθρωπος ποῦ εἶναι τὸ τελειότερο Μουσικὸ Ὅργανο καὶ δὲν ψάλλει, δηλαδή, δὲν ἐπιστρέφει τὴν δωρεὰ στὸν Δωρεοδότη Κύριο, ὁμοιάζει μὲ ὄργανο κρεμασμένο σὲ κάποια προθήκη ἐνὸς μουσείου. Εἶναι ἄχρηστο σὰν ὄργανο.

Ὡς συμπέρασμα περὶ τοῦ ζητήματος θὰ μεταχειρισθῶ ἕνα ἀκόμη ἀπόφθεγμα τοῦ ἱερ. Χρυσοστόμου¹⁶:
Νά, τί λέγει: «Εὕξασθε μὲν γὰρ καὶ ἐπὶ τῆς οἰκίας δυνατὸν, οὕτω δὲ εὕξασθαι ὡς ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἀδύνατον, ὅπου Πατέρων πλήθος τοσοῦτον, ὅπου βοή πρὸς τὸν

Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος

«Εὕξασθαι μὲν γὰρ καὶ ἐπὶ τῆς οἰκίας δυνατὸν, οὕτω δὲ εὕξασθαι ὡς ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας ἀδύνατον, ὅπου Πατέρων πλήθος τοσοῦτον, ὅπου βοή πρὸς τὸν Θεὸν ὁμοθυμαδὸν ἀναπέμπεται. Οὐχ οὕτως εἰσακούη κατὰ σαυτὸν τὸν Δεσπότην παρακαλῶν, ὡς μετὰ τῶν ἀδελφῶν τῶν σῶν. Ἐνταῦθα γὰρ ἐστὶ τι πλεόν, οἷον ἡ ὁμόνοια καὶ ἡ συμφωνία, καὶ τῆς ἀγάπης ὁ σύνδεσμος, καὶ αἱ τῶν ἱερέων εὐχαί. Διὰ γὰρ τοῦτο οἱ ἱερεῖς προεστήκασιν, ἵνα αἱ τοῦ πλήθους εὐχαὶ ἀσθενέστεραι οὔσαι, τῶν δυνατωτέρων τούτων ἐπιλαβόμεναι, ὁμοῦ συνανέλθωσιν αὐταῖς εἰς τὸν οὐρανόν»

PG 48,725

Θεὸν ὁμοθυμαδὸν ἀναπέμπεται.» Δηλαδή, «Καὶ στὸ σπίτι μας μπορούμε νὰ προσευχήμαστε, ἀλλ' ὅπως προσευχήμαστε στὴν Ἐκκλησία, ὅπου ἡ Ψαλμωδία προσφέρεται στὸν Θεὸ μὲ ἕνα στόμα καὶ ἕνα πνεῦμα, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προσευχήμαστε στὸ σπίτι μας.»

Ἰδοῦ, ὁ ρόλος τῆς Ψαλμωδίας στὴν Θεία Λατρεία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Δ'. Ἐπιλογος

Ἀντὶ ἄλλου Ἐπιλόγου, Πατέρες καὶ ἀδελφοί μου, προτιμῶ νὰ σᾶς διαβάσω ἕνα συγκλονιστικό, κατ' ἐμέ, κείμενο τοῦ Ὁσίου Ἐφραίμ τοῦ Σύρου. Πρόκειται γιὰ τὴν Ὀμιλία του, *Τοῦ Ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Ἐφραίμ τοῦ Σύρου, De Psalmo - Περὶ Ψαλμοῦ*¹⁷:

¹⁶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Ὀμιλία Α', Ὅτε πρεσβύτερος προεχειρίσθη, εἰς ἑαυτόν, καὶ εἰς τὸν ἐπίσκοπον καὶ εἰς τὸ πλήθος τοῦ λαοῦ, Γ'. Περὶ ἀκαταλήπτου, καὶ ὅτι οὐδὲ ἡ συγκατάβασις τοῦ Θεοῦ φερρή τοῖς Σεραφίμ. PG 48, 725.

¹⁷ Ἡ περὶ Ψαλμωδίας διδασκαλία τοῦ Ὁσίου Ἐφραίμ εἶναι διάχυτη σὲ ὅλο τὸ ἔργο του, συγκεφαλαιώνεται, ὅμως, θαυμάσια στὸν λόγον του «Περὶ Ψαλμοῦ» (Migne P.G. 105, 392 - 393 καὶ, Φραντζολᾶς, Κων/νος, Γ., Ὁσίου Ἐφραίμ τοῦ Σύρου, Ἔργα, τόμ. Ε', Θεσσαλονίκη: «Τὸ Περιβόλι τῆς Παναγίας» 1988, σελ. 129-132), ὁ ὁποῖος δὲν ἀναφέρεται στὸ βιβλικὸ ποιητικὸ εἶδος τῶν Ψαλμῶν, ὅπως ἴσως θεωρήσει κανεῖς, ἀλλὰ στὴν μετὰ μέλους καὶ λόγου ἀνύμνηση τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ. Τὸ «Περὶ Ψαλμοῦ» ἔργο, φαίνεται, ἀποτελεῖ συνέχεια εὐρυτέρας καὶ συνθέτου ἐνότητος «Περὶ Μετανοίας καὶ Κρίσεως» (Φραντζολᾶς, ἄ.π., τόμ. Ε', σελ. 118, σημείωση 1), ὅπου προηγεῖται ὁ λόγος «Περὶ Ἀγάπης - De caritate» (ἄ.π., σελ. 118 - 128) καὶ ἴσως συμπεριλαμβανόταν ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς δύο λόγους «Περὶ προσευχῆς - De oration» (ἄ.π., σελ. 133-136.) καὶ ἄλλα κείμενα. Πρόκειται γιὰ ἀδιαμφισβήτητο ἔργο αὐτοῦ, ὅπως εὐκόλα διαπιστώνεται ἀπὸ τὰ ὑφολογικὰ στοιχεῖα του: Σύντομη, κοφτὴ διατύπωση, πυκνὰ νοήματα, σαφὴ-νεῖα, χωρὶς ἰδιαίτερη ἀνάπτυξη καὶ ἐπεξηγήσεις, δίκην καταλόγου ἢ συνόψεως, μὲ διάθεση νὰ συμπεριληφθοῦν, εἰ δυνατόν, ὅλες οἱ πτυχὲς τοῦ θέματος ἀναφορικῶ τῷ τρόπῳ καὶ μὲ ἔντονο «κατανοητικόν», κάποτε - κάποτε καὶ «ἀπολογητικόν» ὕφος. Οἱ ἰδέες καὶ τὰ νοήματα τοῦ λόγου «Περὶ Ψαλμοῦ» ἀπαντοῦν διάχυτες στὴν πατερικὴ γραμματεία καὶ θὰ μπορούσε κανεῖς νὰ ὑποπτευθεῖ ἐπιρροὲς ἢ δάνεια, κυρίως ἀπὸ τὸν Βασίλειον. Ἐάν, πάλι, ληφθεῖ ὑπ' ὄψιν ἡ μαρτυρία τοῦ Σωζόμενου, ὅτι ὁ Ἐφραίμ ἦταν «Ἑλληνικῆς παιδείας ἄμοιρος» (Σωζόμενου Σχολαστικοῦ, Migne P.G. 67, τόμ. Γ. 16. 5 - 7), τότε μᾶλλον θὰ πρέπει οἱ ὅποιες ὁμοιότητες νὰ ἀποδοθοῦν στὴν «ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι» διατήρηση τῶν παραδόσεων ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας.

«Ἡ ἡμέρα Κυρίου ὡς κλέπτῃς ἐν νυκτί, οὕτως ἔρχεται. Διὰ τοῦτο... ἐν τῷ νόμῳ Κυρίου μελέτα ἡμέρας καὶ νυκτός. Λάλει Θεῷ πολλά, καὶ τοῖς ἀνθρώποις ὀλίγα. Κἂν εἰς ἔργα τὴν χεῖρα ἐκτείνῃς, τὸ στόμα ψαλλέτω, καὶ ὁ νοῦς προσευχέσθω. Ὁ ψαλμὸς ἐπὶ τοῦ στόματος ἔστω ἀδιαλείπτως· **Θεὸς γὰρ ὀνομαζόμενος φυγαδεύει τοὺς δαίμονας καὶ ἀγιάζει τὸν ψαλμωδόν.**

Ψαλμὸς γαλήνῃ ψυχῆς, βραβευτῆς εἰρήνης· ψαλμὸς φιλίας συναγωγός, ἔνωσης διεσπώτων, ἐχθραινόντων διαλλακτήριον· ψαλμὸς τῆς τῶν Ἀγγέλων βοηθείας ἐπαγωγῇ, ὅπλον ἐν φόβοις νυκτερινοῖς, ἀνάπαυσις κόπων ἡμερινῶν, νηπίοις ἀσφάλεια, γέρουσιν ἐγκαλλώπισμα, πρεσβυτέρων παρηγορία, γυναιξὶ κόσμος ἀρμοδιώτατος. Ἐρήμους οἰκίζει, τὰς ἀγορὰς σωφρονίζει. Εἰσαγομένοις στοιχείωσις, προκοπτόντων αὔξεις, τελειουμένων στήριγμα, **Ἐκκλησίας φωνή.**

Οὗτος τὰς ἐορτὰς φαιδρύνει· οὗτος τὴν κατὰ Θεὸν λύπην δημιουργεῖ· **ψαλμὸς γὰρ καὶ ἐκ λιθίνης καρδίας δάκρυον ἐκκαλεῖται.**

Ψαλμὸς τὸ τῶν Ἀγγέλων ἔργον, τὸ οὐράνιον πολίτευμα, τὸ πνευματικὸν θυμίαμα. Ψαλμὸς φωτισμὸς ψυχῶν, σωμάτων ἁγιασμός. Τοῦτον, ἀδελφοί, πάντοτε μὴ παυσώμεθα μελετῶντες, καὶ κατ' οἴκους καὶ κατὰ τὰς ὁδοὺς καὶ κοιμώμενοι καὶ ἀνιστάμενοι· λαλοῦντες ἑαυτοῖς ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς. Ψαλμὸς ἡ χαρὰ τῶν φιλοθέων. Οὗτος τὴν ἀργολογίαν ἐξορίζει, τὸ γέλως καταπαύει, τὴν κρίσιν ὑπομιμνήσκει, τὴν ψυχὴν διεγείρει πρὸς Θεόν, **τοῖς Ἀγγέλοις συγχορεύει.**

Ὅπου ψαλμὸς μετὰ κατανύξεως, ἐκεῖ καὶ ὁ Θεὸς μετὰ τῶν Ἀγγέλων, ὅπου δὲ τοῦ ἄλλοτρίου ἔσματα, ἐκεῖ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ καὶ οὐαὶ ἀντιμισθία τοῦ γέλωτος. Ὅπου ἱεραὶ βίβλοι καὶ ἀναγνώσματα, ἐκεῖ εὐφροσύνη δικαίων καὶ σωτηρία τῶν ἀκροατῶν· ὅπου δὲ κιθάραι καὶ χοροί, ἐκεῖ σκοτισμὸς ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, καὶ τοῦ Διαβόλου ἐορτή.

Ὡ τῆς κακῆς πανουργίας καὶ ἐπινοίας τοῦ Διαβόλου! Πῶς διὰ τέχνης ἕκαστον ὑποσκελίζει, καὶ ἀπατᾷ, καὶ πείθει ποιεῖν κακὰ ὡς καλὰ! Σήμερον τῷ δοκεῖν ψάλλουσι, καὶ αὔριον μετὰ σπουδῆς χορεύουσι. Σήμερον χριστιανοί, καὶ αὔριον ἐθνικοί. Σήμερον εὐκλεεῖς, καὶ αὔριον Ἕλληνες. Σήμερον δοῦλοι Χριστοῦ, καὶ αὔριον ἀποστάται Θεοῦ.

Μὴ πλανᾶσθε· οὐδεὶς οἰκέτης δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν, καθὼς γέγραπται. Οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν, καὶ τῷ Διαβόλῳ συγχορεύειν. Ὡς γνήσιοι δοῦλοι Χριστοῦ, αὐτῷ δουλεύσωμεν,

Ὁ λόγος διαιρεῖται σαφῶς σὲ τέσσαρες ἐνότητες: α) Στὴν πρώτη, θὰ μπορούσε νὰ δοθεῖ ὁ τίτλος «Σύνδεση τῆς Ψαλμωδίας μετὰ τὴν Μέλλουσα Κρίσις καὶ τὴν Μετάνοια», ἀποτελεῖ γέφυρα γιὰ πέρασμα τοῦ λόγου ἀπὸ τὰ «Περὶ Ἀγάπης» στὰ «Περὶ Μετανοίας καὶ Μελλούσης Κρίσεως» καὶ διὰ μέσου αὐτῶν στὰ περὶ Ψαλμωδίας. β) Στὴν δεύτερη ἐνότητα, τὴν κεντρική, ὁ Ὅσιος καταδεικνύει τὴν ἀναγκαῖότητα καὶ τὰ ὠφέλη ἀπὸ τὴν «ἀδιάλειπτο Ψαλμωδία». γ) Στὴν τρίτη, ἔρχεται στὸ προσκλήνιο τὸ προσφιλὲς στὸν Ἐφραίμ θέμα περὶ τῆς ἀπαρνήσεως τοῦ «κόσμου». Ὁ χριστιανὸς δὲν μπορεῖ νὰ μετέχει ταυτοχρόνως στὴν ἐν Χριστῷ ζωὴ καὶ στὶς κοσμικὲς ἐορτές, στὴν Ψαλμωδία καὶ στὶς δαιμονικὲς μουσικὲς. «Οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν, καὶ τῷ διαβόλῳ συγχορεύειν...» Τέλος, δ) στὴν τετάρτη ἐνότητα, πού λειτουργεῖ ὡς ἐπιλογος, ὁ Ἐφραίμ διακηρύττει, ὅτι ἡ Ψαλμωδία ἀποτελεῖ γιὰ τοὺς πιστοὺς ἐφόδιον αἰωνίου ζωῆς, ἡ δὲ καλλιέργειά της «ἐδῶ» ἀποβαίνει σὲ κέρδος τοῦ ἐπὶ τοῦ παρόντος «ἐμπειπιστευμένου καιροῦ». Τὸ κείμενο ἀκολουθεῖ, τρόπον τινά, ἓνα σχῆμα κυκλοτερές, καθὼς, στὴν ἀρχὴ καὶ στὸ τέλος γίνεται λόγος περὶ σιωπῆς ἢ τουλάχιστον ἀποφυγῆς τῶν πολλῶν ὁμιλιῶν καὶ συγκεντρώσεως τοῦ νοῦ στὸ Θεό. (Ἀπὸ τὴν ἀνέκδοτη μελέτη, Κων/νου Χαριλ. Καραγκούνη, *Περὶ Ἱερᾶς Ψαλμωδίας διδασκαλίης Ὁσίου Ἐφραίμ τοῦ Σύρου καὶ «ἀπήχρηση» αὐτῶν στὴν ὀρθόδοξο πνευματικότητα*», Βόλος, 2012.)

αὐτῷ προσκυνήσωμεν, αὐτῷ προσκαρτερήσωμεν, αὐτῷ παραμείνωμεν ἕως ἐσχάτης ἀναπνοῆς, καὶ μὴ πεισθῶμεν τῷ Δράκοντι· ὡς λέων γὰρ ὠρυόμενος περιπατεῖ ζητῶν τίνα καταπίῃ, τίνα ἀπατήσῃ. Ὡς ἀντίστητε στερεοὶ ὡς Χριστοῦ στρατιῶται· δουλεύοντες αὐτῷ, καὶ παραμένοντες. Μὴ σήμερον ψάλλῃς, καὶ αὔριον χορεύῃς. Μὴ σήμερον μετανοήσῃς ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις σου, καὶ αὔριον ὀρχήσῃς ἐπ' ἀπωλείᾳ σου. Μὴ σήμερον ἀναγνώσῃς, καὶ αὔριον κιθαρίσῃς. Μὴ σήμερον ἐγκρατεύσῃς, καὶ αὔριον προσέλθῃς περιφερόμενος καὶ καταγελῶμενος ὑπὸ πάντων.

Μή, ἀδελφοί, οὕτως ἀπολέσωμεν τὸν καιρὸν τῆς σωτηρίας ἡμῶν, παίζοντες καὶ παιζόμενοι. Γενοῦ ὡς καλὸς γεωργὸς ἐργαζόμενος καὶ φυλάττων. Μὴ περικακήσῃς, ἀδελφέ, τὰ ἐφόδια τῆς αἰωνίου ζωῆς. **Μὴ ἀπώσῃ τὴν ξηροφαγίαν, μὴ ἀποστῇς τῆς ἀγρυπνίας, μὴ ἀκηδιάσῃς τὴν χαμαικοιτίαν, μὴ ἐγκαταλίπῃς τὴν ψαλμωδίαν.** Ταῦτα γὰρ καὶ τὰ ὅμοια τούτων εἰς ζωὴν καὶ χαρὰν καὶ εὐφροσύνην καὶ ἀνάπαυσιν παραπέμπουσί σε αἰώνιον. Ἀγάπησον σιωπὴν ἀπὸ κακῆς ὁμιλίας. Αἱ τῶν βιωτικῶν ὁμιλίας τὸν νοῦν ἀπὸ Θεοῦ χωρίζουσι.»

Ἀγαπητοί μου, ἅπαντες, κλείνοντας, ἐπιτρέψτε μου μία θλιβερὴ διαπίστωση:

Ὁ Διάβολος μισεῖ τὴν μουσικὴ καὶ προτιμᾷ τὸν θόρυβο καὶ τὴν θορυβώδη, ἄτακτη, δῆθεν «μουσικὴ». Ὁ Διάβολος καὶ τὰ ὄργανα αὐτοῦ μισοῦν τὴν Ἀρμονία τοῦ Ἦχου, ἐπεὶ δὴ ὁ Ἦχος ἀποτελεῖ σοφώτατο δημιούργημα τοῦ Θεοῦ. Ἐξάλλου, μισοῦν καὶ φθονοῦν νὰ βλέπουν καὶ νὰ ἀκούουν τὸν Κύριο λατρεύμενο, ὑμνούμενο καὶ δοξολογούμενο. Ἐπομένως, μισοῦν καὶ τὴν Ψαλμωδίαν, ἐπεὶ δὴ δι' αὐτῆς λατρεύεται καὶ δοξολογεῖται ὁ Κύριος. Γι' αὐτὸ ἀντιμάχονται λυσσαλέως κάθε πρόσωπο ποὺ διδάσκεται ἢ ἤδη ὑπηρετεῖ τὴν ἱερὰ αὐτὴ Τέχνη. Μὲ ποιούς τρόπους; Ἰδοῦ:

- Ὁ Διάβολος καὶ τὰ ὄργανα αὐτοῦ λειτουργοῦν ἀποτρεπτικῶς, προβάλλοντας ὅσα ἐμπόδια δύνανται, ἀναλόγως πρὸς τὴν πνευματικὴν κατάστασιν τῶν ψαλλόντων, ὥστε νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἐκμάθησιν τῆς Τέχνης.
- Ἐὰν ἡ ἐκμάθησί της ἐπιτευχθῇ, ὁ Διάβολος καὶ τὰ ὄργανα αὐτοῦ ὀρθώνουν ἐμπόδια, ὥστε ὁ «μουσικός», παρὰ τὴν λήψην Πτυχίων καὶ Διπλωμάτων Ψαλτικῆς, νὰ μὴν ἐνδιαφέρεται νὰ ἀσκήσῃ τὴν Τέχνην ὡς ἐπίσημος Ἱεροψάλτης, νὰ τὴν ἀντιμετωπίζει ὡς ἓνα -μεταξὺ πολλῶν- καλλιτεχνικὸ εἶδος, ἀπογυμνώνοντάς τιν ἀπὸ τὸν λατρευτικὸ ρόλο της, ἀναγνωρίζοντάς τιν μόνον ὡς ἓνα σπουδαῖο πολιτισμικὸ ἢ ἐθνικὸ ἀγαθὸ καὶ μεταφέροντάς, μάλιστα, αὐτὴν ἀπὸ τὸν λατρευτικὸν χῶρον σὲ θέατρα καὶ ποικίλους συναυλιακοὺς χώρους, προκειμένου τάχα νὰ τὴν διαδώσῃ καὶ νὰ τὴν διασώσῃ. Ἔτσι, ὁ στόχος τοῦ Διαβόλου ἐπιτυγχάνεται.
- Ἐὰν, πάλι, ἀσκοῦμε τὴν Ψαλμωδίαν ὡς Κληρικοὶ ἢ Ἱεροψάλτες, ὁ Σατανᾶς καὶ τὰ ὄργανα αὐτοῦ μᾶς προτείνουν πονηρὰς ἐναλλακτικὰς τῆς Λατρευτικῆς Μουσικῆς (π.χ., χρῆσιν Μουσικῶν Ὀργάνων στὴν Θεία Λατρεία, Ἠλεκτρονικοὺς Ἰσοκράτες, νόθευσιν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Μελῶν μὲ κοσμικότητες κ.τ.δ.) ἢ πειράζουσιν καὶ ἀναδεικνύουσιν τὰ πνευματικὰ πάθη μας,

ὥστε ἡ Ψαλμωδία στὰ χεῖλη μας νὰ εἶναι ἐμπαθής, περιπαθής, αὐτονομημένη, ἐφάμαρτος, Ψαλμωδία μὴ ἀρεστή στὸν Ἅγιο Τριαδικὸ Θεό, ἄρα μὴ σωτηριώδης γιὰ τὸν λαὸ τοῦ Θεοῦ.

- Τέλος, ἐφόσον ὁ Διάβολος μισεῖ ἐκείνους ποὺ ψάλλουν καὶ ὑμνοῦν τὸν Κύριο, δηλαδή, τοὺς Κληρικούς καὶ τοὺς Ἱεροψάλτες, δὲν κάνει τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ δημιουργεῖ μεταξύ αὐτῶν ἀνταγωνισμούς, ἀντιζηλίες, φθόνους, ἔριδες, διαμάχες, συγκρούσεις, ἀκόμη καὶ νομικὲς ἀντιδικίες, τὰ ὁποῖα προκαλοῦν σκανδαλισμὸ τῶν πιστῶν.

Ὅμως, ἀγαπητοί μου, ὅλα τὰ παραπάνω δὲν πρέπει νὰ μᾶς φοβίσουν καὶ νὰ σταθοῦν ἐμπόδιο στὸ νὰ πάρουμε μία σταθερὴ καὶ ἰσχυρὴ ἀπόφαση, ὥστε νὰ σπεύσουμε νὰ μάθουμε τὴν Ψαλμική Τέχνη γιὰ τὴν δόξα τοῦ Κυρίου μας καὶ γιὰ τὴν διακονία τῆς Ἐκκλησίας μας.

Μὴ σᾶς ἐγερθοῦν λογισμοὶ τοῦ τύπου, «ποῦ νὰ τρέχω τώρα...». Τὸ διαδίκτυο προσφέρει ἀμέτρητους τρόπους καὶ εὐκαιρίες, νὰ ἀσχοληθεῖ κανεὶς καὶ νὰ μαθητεύσει, ἀκόμη καὶ τελειῶς δωρεάν, ὅπως εἶναι ἡ περίπτωση τῆς ΠΕΜΠΤΟΥΣΙΑΣ, ὅπου ἔχω τὴν χαρὰ καὶ τὴν τιμὴ νὰ προσφέρω δωρεάν, διαδικτυακῶς καὶ σὲ πραγματικὸ χρόνο τὶς φτωχές μου ὑπηρεσίες μὲ μαθήματα Βυζαντινῆς Μουσικῆς, ἀλλὰ καὶ μὲ μαθήματα Ἀνάγνωσης καὶ Ἀπαγγελίας Ἐκκλησιαστικῶν Κειμένων.

Καὶ προσοχή! Μὴν ἐπιτρέψετε στὸν πονηρὸ νὰ σᾶς βάλει λογισμοὺς ὅτι αὐτὰ εἶναι γιὰ τοὺς νέους ἢ μόνο γιὰ τοὺς ἄνδρες ἢ μόνο γιὰ τοὺς παπὰδες καὶ τοὺς ψάλτες. Ὁχι! Ἡ Ψαλμωδία εἶναι γιὰ κάθε ἓνα ποὺ ἀγαπᾷ τὸν Θεὸ καὶ θέλει νὰ Τὸν εὐχαριστεῖ καὶ νὰ Τὸν εὐγνωμονεῖ γιὰ τὶς ἀμέτρητες εὐεργεσίες Του. Θυμηθεῖτε, παρακαλῶ, τί μᾶς εἶπε στὴν ἀρχὴ τῆς Ὁμιλίας μου ὁ ἱερώτατος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος: **«Σὺ ποιήσον ἐκαλησίαν τὸ δωμάτιόν σου. Ἐνθα γὰρ ψαλμὸς, καὶ εὐχή, καὶ προφητῶν χορεία, καὶ διάνοια τῶν ἀδόντων θεοφιλῆς, οὐκ ἂν τις ἁμάρτοι τὴν σύνοδον ταύτην προσειπὼν ἐκαλησίαν. Κἂν μὴ εἰδῆς τὴν δύναμιν τῶν ῥημάτων, αὐτὸ τέως τὸ στόμα παίδευσον τὰ ῥήματα λέγειν. Ἀγιάζεται γὰρ καὶ διὰ ῥημάτων ἡ γλῶττα, ὅταν μετὰ προθυμίας ταῦτα λέγῃται. Ἐὰν εἰς ταύτην ἑαυτοὺς καταστήσωμεν τὴν συνήθειαν, οὐδὲ ἐκόντες, οὐδὲ ῥαθυμοῦντές ποτε προησόμεθα τὴν καλὴν ταύτην λειτουργίαν, τοῦ ἔθους καὶ ἄκοντας ἡμᾶς ἀναγκάζοντος καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὴν καλὴν ταύτην ἐπιτελεῖν λατρείαν. Ἐπὶ τῆς μελωδίας ταύτης, κἂν γεγηρακῶς τις ᾄῃ, κἂν νέος, κἂν δασύφωνος, κἂν ῥυθμοῦ παντὸς ἄπειρος, οὐδὲν ἔγκλημα γίνεται. Τὸ γὰρ ζητούμενον ἐνταῦθα, ψυχὴ νήφουσα, διεγερμένη διάνοια, καρδιά κατανευγμένη, λογισμὸς ἐρρώμενος, συνειδὸς ἐκαεκαθαρμένον. Ἐὰν ταῦτα ἔχων εἰσέλθῃς εἰς τὸν ἅγιον τοῦ Θεοῦ χορὸν, παρ' αὐτὸν δυνήσῃ στήναι τὸν Δαυῖδ.»**

Ἀμήν. Γένοιτο!